

ชาแนล มาถึง พ.ศ. 2449 (ค.ศ. 1906) และถูกเกณฑ์ไปเป็นทหาร พ.ศ. 2457 (ค.ศ. 1914) เสียชีวิตในสนามรบ พ.ศ. 2459 (ค.ศ. 1916) (โรเบิร์ต โกสเต, 2549, หน้า 532)

ภราดาที่เข้ามาทำงานในการศึกษาคาทอลิกนั้นมีเป้าหมายในการอุทิศตนให้แก่สังคมด้านการเป็นครูสอนหนังสือ ภราดาจึงต้องเรียนรู้เกี่ยวกับวิธีการสอนหรือ วิชาครู ด้วย ดังที่ภราดาเอากุสติน อธิการคนแรกซึ่งเคยสอนหนังสือมาหลายปีได้สรุปการสอนไว้ในหนังสือ คู่มือศรัทธา (พ.ศ. 2389) (ค.ศ. 1846) และหนังสือ วิธีเป็นครูที่ดี (พ.ศ. 2390) (ค.ศ. 1847) ภราดาซีเมอน อธิการคนที่ 2 ก็ได้เขียนเตือนไว้ในหนังสือเวียนฉบับลงวันที่ 4 สิงหาคม พ.ศ. 2398 (ค.ศ. 1855) ตอนหนึ่งความว่า ...จะอย่างไรก็ตาม ภราดาที่รัก พวกเราต้องพยายามทำตนให้เหมาะสมกับการเป็นครู มิใช่ทางศาสนา และคุณธรรมเท่านั้น แต่ในด้านวิชาโลกด้วย... โดยเฉพาะภราดาโยฮัน มารี อธิการคนที่ 3 ได้เขียนหนังสือเวียนเรื่อง ความจำเป็นที่จะต้องศึกษาเมื่อเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2407 (ค.ศ. 1864) ยาวถึง 23 หน้า ความตอนหนึ่งท่านเขียนว่า ...ครูที่ไม่ชอบการศึกษาก็ไม่สมควรที่จะมาสอนเด็ก เพราะว่าจะสอนไม่เป็นทั้งทางด้านวิทยาศาสตร์ และทางด้านคุณธรรม... (สมาคมอัสสัมชัญ, 2546, หน้า 66)

พ.ศ. 2449 (ค.ศ. 1906) จำนวนนักเรียนของโรงเรียนอัสสัมชัญมีถึง 506 คน โดยเฉลี่ยทุกปีจะมีนักเรียนพุทธ 10 คน ขอรับศีลล้างบาป และอาจมีมากกว่านี้หากพ่อแม่ของพวกเขาอนุญาต ข้าราชการใหม่จำนวนมากที่เป็นศิษย์เก่าของโรงเรียนอัสสัมชัญ แสดงความเอื้อเฟื้อด้วยความกตัญญูรู้คุณ จุดประสงค์อย่างหนึ่งในการจัดตั้งโรงเรียนคาทอลิกคือ ให้ชาวพุทธมีโอกาสติดต่อกับนักบวชคาทอลิกเพื่อทำความเข้าใจหมดไป และทำให้เกิดบรรยากาศแห่งความเห็นอกเห็นใจต่อศาสนาคริสต์ วันที่ 17 มกราคม พ.ศ. 2447 (ค.ศ. 1904) นักเรียนเก่าของโรงเรียนอัสสัมชัญ จัดตั้งสมาคมศิษย์เก่าอัสสัมชัญขึ้น มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมมิตรภาพอันพี่น้อง ช่วยเหลือกันและกันในระหว่างศิษย์เก่า และรักษาความทรงจำเกี่ยวกับโรงเรียนไว้ (โรเบิร์ต โกสเต, 2549, หน้า 532 – 533)

ภราดาฮิวเบิร์ต (Hubert) ได้เปิดโรงเรียนสอนพิมพ์ดีดขึ้นที่โรงเรียนอัสสัมชัญ ในปี พ.ศ. 2455 (ค.ศ. 1912) และภราดาโรเกเทียน (Rogatien) มารับช่วงต่องาน เนื่องจากประเทศไทยเริ่มทำการค้าเพิ่มขึ้น อาชีพเสมียนเป็นที่ต้องการมากขึ้น คณะภราดาจึงเริ่มตอบสนองความต้องการของสังคมไทยที่กำลังพัฒนาขึ้นอย่างรวดเร็ว จึงเปิดสอนพิมพ์ดีดขึ้น (มูลนิธิคณะเซนต์คาเบรียลแห่งประเทศไทย, 2544, หน้า 33)

ในปี พ.ศ. 2456 (ค.ศ. 1913) ภราดาคณะเซนต์คาเบรียลประเทศฝรั่งเศสได้ส่งภราดาเข้ามาอย่างต่อเนื่อง และมาประจำอยู่ที่โรงเรียนอัสสัมชัญถึง 29 ท่าน ท่านภราดาเหล่านี้ต่างได้ทำงานเต็มความศรัทธาและความสามารถของพวกเขา แต่เป็นที่น่าเสียดายของพวกเขาท่าน แต่เป็นที่น่า

เสียดายที่ต้องหมดกำลังล้มลงด้วยวัยชราไปตั้งแต่อยู่ในวัยหนุ่ม เนื่องด้วยอากาศที่ร้อน และการไม่ระวังเรื่องน้ำดื่มถึง 8 ท่าน ท่านภราดาเหล่านี้เป็นประจักษ์หนึ่งเชื้อแห่งความจริงที่ช่วยส่งเสริมโรงเรียนให้ยังวัฒนาถาวร คุณูปการที่ท่านได้มีต่ออัสสัมชัญยังคงดำรงอยู่เสมอ

ความสำเร็จของอัสสัมชัญ จากอาคารเรียนหลังเล็กและจำนวนนักเรียนเพียง 33 คน โรงเรียนอัสสัมชัญที่ต่อมาได้อยู่ภายใต้การดำเนินงานของภราดาคณะเซนต์คาเบรียลได้เจริญรุดหน้าไปอย่างรวดเร็ว จนต้องขยายสาขาของโรงเรียนออกไปอีกหลายแห่ง รวมทั้งขยายระดับการเรียนการสอนเป็นระดับอาชีวะและมหาวิทยาลัยในที่สุด ซึ่งชี้ให้เห็นถึงความสำเร็จของภราดาคณะเซนต์คาเบรียลได้เป็นอย่างดี ความสำเร็จนี้มาจากการวางพื้นฐานที่มั่นคงของภราดารุ่นแรก ๆ ที่เข้ามาเริ่มดำเนินการ ปัจจุบันโรงเรียนอัสสัมชัญยังคงบริหารงานโดยภราดาคณะเซนต์คาเบรียลเหมือนเดิม แตต่างกันที่เป็นภราดาคนไทยเกือบทั้งหมด เป็นภราดาที่ผ่านขั้นตอนการฝึกอบรมในแนวทางเดียวกันกับภราดารุ่นก่อน ๆ ที่เป็นชาวต่างประเทศ แต่ความเชื่อถือในโรงเรียนอัสสัมชัญก็มีได้ลดน้อยถอยลง กล่าวได้ว่าโรงเรียนอัสสัมชัญเป็นสถานศึกษาที่ผลิตพลเมืองดีมีคุณภาพให้แก่สังคมและประเทศชาติอันเป็นอุดมคติที่เป็นรากแก้วฝังลึกของพืชพันธุ์ที่ผู้ทรงศีลแห่งภราดาคณะเซนต์คาเบรียลได้เพาะขึ้นด้วยชีวิตและจิตใจนับได้กว่า 100 กว่าปีมาแล้ว (สถาประมุขบาทหลวงโรมันคาทอลิก, 2550, หน้า 160)

โรงเรียนดังกล่าวนี้มีบทบาทสำคัญในการเปลี่ยนแปลงสังคมไทย ไม่เพียงแต่ทำให้ประชาชนอ่านออกเขียนได้ รู้เรื่องความเป็นไปต่าง ๆ เท่านั้น แต่ทำให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันขึ้น ระหว่างคนไทยกับชาวต่างชาติที่อพยพเข้ามาตั้งแต่ก่อน (เสรี พงศ์พิศ, 2527, หน้า 180)

การได้รับการยอมรับของโรงเรียนในเครือมูลนิธิคณะเซนต์คาเบรียลแสดงให้เห็นจากพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระบรมราชินีได้เสด็จโรงเรียนอัสสัมชัญ เมื่อวันที่ 7 พฤษภาคม พ.ศ. 2469 (ค.ศ. 1926) หลังจากเกลิงวลด์ราชสมบัติได้ 1 พรรษา พระบรมราโชวาทที่พระราชทานแก่นักเรียนอัสสัมชัญครั้งนั้นมีความสำคัญสำหรับโรงเรียนอัสสัมชัญอยู่หลายตอน ดังนี้ (สมาคมอัสสัมชัญ, 2546, หน้า 69-72)

“ที่จริงโรงเรียนนี้ ข้าได้คิดมานานแล้วว่า ยายากจะมาคู่สักทีหนึ่ง เพราะว่าในการที่พวกคณะโรมันคาทอลิกอุตสาหะสร้างโรงเรียนนี้ขึ้น ก็นับว่าเป็นกุศลเจตนา บุญกุศลซึ่งน่าชมเชย และน่าอนุโมทนาเป็นที่สุด ด้วยเหตุนี้เองสมเด็จพระบรมชนกนาถของข้า จึงได้ทรงอุดหนุนมาเป็นอันมาก และกิจการที่โรงเรียนนี้ได้รับความอุดหนุน รับพระมหากรุณาของพระเจ้าอยู่หัวมาทุกรัชกาลนั้น ก็ไม่เป็นการเปล่าประโยชน์ และผิดคาดหมาย เพราะโรงเรียนนี้ได้ตั้ง มั่นคง และได้ทำการสั่งสอนนักเรียน ได้ผลดีเป็นอันมาก สมกับที่ได้รับพระมหากรุณาในพระเจ้าแผ่นดินเป็นลำดับมา โรงเรียนนี้ได้เพราะข้าราชการ และพลเมืองที่ดีขึ้นเป็นอันมาก นักเรียนเก่งของโรงเรียนนี้ได้รับ

ราชการในตำแหน่งสูง ๆ อยู่เป็นอันมาก ในรัชกาลที่ 5 เป็นเวลาที่เปลี่ยนแปลงการปกครองวิธีปกครองของประเทศในเวลานั้น พระพุทธเจ้าหลวงก็ทรงได้อาศิษย์นักเรียนในโรงเรียนนี้เองช่วยส่งเสริมการเปลี่ยนแปลงฐานะของบ้านเมืองตลอดมา จนถึงรัชกาลที่ 6 ก็ได้ทรงดำเนินบำรุงฐานะของบ้านเมืองตลอดมาจนบัดนี้ นับว่าเราได้ก้าวสู่ฐานะอันสูงกว่าแต่ก่อนมาก ผลสุดท้ายเกือบปลายแผ่นดินรัชกาลที่ 6 ก็ได้มีการเปลี่ยนแปลงสัญญากับต่างประเทศเป็นต้น เนื่องด้วยเหตุที่เราได้ปกครองตนเองมาโดยเรียบร้อยปรกติราบคาบ เป็นที่นิยมของชาวต่างประเทศ ประเทศต่าง ๆ จึงยอมเปลี่ยนสัญญาให้กับเราให้ฐานะเราเสมอหน้าเขา ทั้งนี้เป็นที่น่ายินดีเป็นอย่างยิ่ง ในการที่เราสามารถเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นผลคืออย่างนี้ ต้องนับว่านักเรียนของโรงเรียนนี้เป็นเครื่องมือสำคัญด้วยเหมือนกัน”

จากจำนวนผู้ที่เกี่ยวข้องกับ โรงเรียนอัสสัมชัญที่มีอยู่อย่างมากมายนั้น ในที่นี้จะขอกล่าวถึง สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ซึ่งทรงมีความผูกพันช่วยเหลือคำจุนเป็นพระคุณอยู่กับ โรงเรียนอัสสัมชัญทั้งในทางตรงและทางอ้อม ดังนี้ (สมาคมอัสสัมชัญ, 2546, หน้า 76)

ในทางตรงที่สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพจะทรงเกี่ยวข้องกับ โรงเรียนอัสสัมชัญนั้น เกิดแต่ปฐมเหตุแรกเริ่ม เมื่อพระองค์ทรงรับใช้สมเด็จพระพุทธเจ้าหลวง รัชกาลที่ 5 จัดการศึกษาแบบสมัยใหม่ จัดการ “โรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ” ได้สำเร็จ และได้ทรงเป็นอธิบดีว่าการกรมศึกษาธิการเป็นพระองค์แรก แต่เมื่อยังเยาว์พระชันษา ประจวบเวลานั้นบาทหลวงกลอมเบต์คิดเปิดโรงเรียนให้กุลบุตรทั่วไปได้เข้าศึกษาเล่าเรียน ไม่จำกัดเฉพาะเด็กวัดคาทอลิกดังแต่ก่อน

บาทหลวงกลอมเบต์จึงนำความไปกราบทูลเสด็จอธิบดีขอให้ทรงสนับสนุน พระองค์ท่านทรงพระวิตกอยู่เพียงว่า คนเขาจะเข้าใจว่าบาทหลวงกลอมเบต์เปิดโรงเรียนบังหน้าเพื่อเผยแพร่ศาสนา บาทหลวงกลอมเบต์กราบทูลถวายคำมั่นว่าจะเปิดโรงเรียนทำวิทยาทานเป็นสำคัญ จะสอนคำสอนเฉพาะแต่คนที่เข้ารีตแล้ว หรือใครที่ศรัทธาเลื่อมใสในพระเป็นเจ้าเท่านั้น จะไม่เอาโรงเรียนเป็นอุบายล่อคนมาเข้ารีตในศาสนาคาทอลิกเป็นอันขาด สมเด็จพระท่านก็ทรงสนับสนุนเต็มที่ ทั้งในทางหน้าที่ และในทางส่วนพระองค์ เช่น ทรงนำความกราบบังคมทูล เป็นเหตุให้พระเจ้าอยู่หัว และพระมหาสีทรวงบริจาดพระราชทรัพย์ช่วยสร้างโรงเรียน และโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช (ผู้เป็นสมเด็จพระปิตุลาธิราช แห่งองค์สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบันนี้) เสด็จไปวางศิลาฤกษ์ ในการนั้นสมเด็จพระยาดำรงฯ ก็ได้โดยเสด็จมาโรงเรียนอัสสัมชัญด้วย (สมาคมอัสสัมชัญ, 2546, หน้า 76 - 77)

หลังจากนั้นไม่นาน สมเด็จพระยาดำรงฯ จะต้องทรงย้ายไปจากกรมศึกษาธิการโดยเสด็จไปว่าการกระทรวงมหาดไทย ก็ได้ทอดทิ้งโรงเรียนอัสสัมชัญ ทรงติดต่อกับบาทหลวงกลอมเบต์อย่างใกล้ชิดเสมอ (สมาคมอัสสัมชัญ, 2546, หน้า 77)

การที่ภราดาคณะเซนต์คาเบรียลมารับช่วงกิจการโรงเรียนอัสสัมชัญนั้น ก็ไม่ทำให้สมเด็จพระยาดำรงฯ ทรงเห็นห่างไป กลับทรงสนับสนุนยิ่งขึ้น ถึงกับโปรดให้พระโอรสมาศึกษาด้วยองค์หนึ่ง คือ ม.จ. สุภรธรรมดิศ ดิศกุล เพื่อเป็นกำลังใจแก่ท่านผู้บริหาร โรงเรียน และแสดงว่าทรงสนับสนุนไว้วางพระทัยในกิจการของโรงเรียน โดยตลอด (สมาคมอัสสัมชัญ, 2546, หน้า 79)

การพิจารณาการปฏิรูปสังคมไทยในด้านการศึกษาและสาธารณสุข เป็นความพยายามที่จะชี้ให้เห็นว่า กิจการของศาสนจักรคาทอลิกกับอาณาจักรไทยนั้นมีปฏิสัมพันธ์กัน สถานการณ์ของรัฐทำให้คณะบาทหลวงเองก็พยายามจัดระบบกิจการต่าง ๆ ไปพร้อมกันด้วย จะเห็นได้ว่า การจัดตั้งโรงเรียน และโรงพยาบาลของคริสต์เกิดขึ้นในเวลาไล่เลี่ยกันนั่นเอง แต่เกิดหลังจากโรงเรียน และโรงพยาบาลหลวง (เสรี พงศ์พิศ, 2527, หน้า 183)

ในช่วง พ.ศ. 2465 (ค.ศ. 1922) เวลาดังกล่าวอยู่ในช่วงของสงครามโลกครั้งที่ 1 มีสภานานรีถูกเรียกกลับไปยังประเทศของตรเพื่อร่วมในกิจกรรมสงคราม และมีการประกาศพระราชบัญญัติเกี่ยวกับการศึกษา จึงทำให้สถานศึกษาคาทอลิกประสบปัญหาในการดำเนินการเป็นอย่างมาก (ปิยนุช สุวรรณทัต, 2540, หน้า 73)

จากรายงานประจำปี พ.ศ. 2465 (ค.ศ. 1922) ระบุว่า (ปิยนุช สุวรรณทัต, 2540, หน้า 73-74)

“ในจดหมายฉบับหนึ่งที่ ฯพณฯ แปรร์รอส เขียนถึงเหล่ามิสชันนารีของท่าน ฯพณฯ ประกาศให้พวกท่านทราบว่า ปัญหาเรื่องโรงเรียนมีทางแก้ไขแล้ว ถึงแม้จะไม่หมดทุกด้านตามต้องการก็ตาม อย่างน้อยก็ทำให้ยอมรับสิทธิของเรา เกี่ยวกับโรงเรียนต่าง ๆ ของเรา และยังทำให้เราสามารถสอนคำสอนเด็กคริสตังของเราได้ ซึ่งเรื่องนี้สำคัญกว่าสิ่งอื่น”

“อาคารเรียนต่าง ๆ พร้อมทั้งอุปกรณ์ทั้งหมดเป็นกรรมสิทธิ์ของวัด พวกเด็กคริสตังไม่ต้องเสียค่าเล่าเรียน โดยมีข้อแม้ว่าต้องช่วยกันบำรุงรักษาโรงเรียนของพวกเขา อย่างไรก็ตามเมื่อพวกเขาถูกข้าราชการหรือศึกษาธิการ สอบถามเรื่องนี้ พวกเขาจะต้องแสดงหลักฐานการจ่ายเงินตามจำนวนเงินที่ได้จ่ายให้โรงเรียนคาทอลิก เด็กคริสตังทุกคน รวมทั้งผู้ที่อาศัยอยู่นอกเขตวัด ก็มีอิสระที่จะเข้าโรงเรียนคาทอลิก ที่ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการได้รับรองวิทยฐานะการศึกษาแล้ว พวกผู้คนต่างศาสนาในเขตวัดก็อาจสมัครเข้าเรียนในโรงเรียนคาทอลิกได้ ถ้าพวกเขาต้องการ และถ้าบิดามารดาของพวกเขาจ่ายเงินค่าบำรุงรักษาโรงเรียน”

“มีการยืนยันอย่างเป็นทางการว่าในทุกโรงเรียน มีเสรีภาพในการถือศาสนา ส่วนเรื่อง การสอนคำสอนนั้น ก็สามารถสอนเป็นภาษาไทย ญวน จีน และลาว ได้ในโรงเรียนเครือคาทอลิกของเรา (นิตยสารบิลเต็งของคณะมิสซังฯ ฉบับเดือนตุลาคม 1922)”

“ในโรงเรียนเหล่านั้น ต้องมีครูคำสอนทั้งชายและหญิง ที่ได้รับวุฒิปัตถ์อย่างเป็นทางการ ด้วย มีการจัดโรงเรียนฝึกหัดครูเพื่อวัตถุประสงค์นี้ และอยู่ในความควบคุมดูแลของคุณพ่อแฟร์เลย์ เน้นอนต้องรออีกหลายปี กว่าจะมีผลออกมาให้เห็น แต่ความคาดหวังที่จะฝึกครูออกมาได้นั้นกำลัง จะได้เห็น เพื่อให้สามารถรับนักเรียนและจ่ายเงินเดือนครูที่จบออกมาได้จึงมีการจัดตั้งกิจการ โรงเรียนขึ้น ซึ่งทุนทรัพย์ก็ได้ออกมาจากรายประจำปีในทุกวัด เงินบริจาคที่ได้รับ จัดส่งให้ พระสังฆราช พร้อมกับรายชื่อผู้บริจาคเพื่อทำประกาศ เงินทั้งหมดที่ได้รับนั้นนำไปใช้ในการ โรงเรียนทั้งสิ้น (บิลเต็ง พ.ศ. 1922) (ปิยนุช สุวรรณทัต, 2540, หน้า 74)

ในช่วงเวลานี้เป็นช่วงเวลาที่เกิดขึ้นภายหลังจากประกาศใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2454 (ค.ศ. 1911) จึงมีผลให้สถานคาทอลิกต้องเปิดรับเด็กเข้ารับการศึกษาศึกษามาก ขึ้น รวมทั้งมีผลต่อการกำหนดมาตรฐานครูผู้สอนในสถานศึกษาอีกด้วย ความกดดันที่เกิดขึ้น ก่อให้เกิดปัญหาทางการเงิน ซึ่งได้มีการแก้ปัญหาโดยจัดตั้งกิจการ โรงเรียน รวบรวมเงินราย ไร่ ประจำปีทุกปีในทุกวัด ส่งให้พระสังฆราชเพื่อใช้ในการกิจการ โรงเรียนทั้งสิ้น จึงเห็นได้ว่าได้มีการก่อตั้ง องค์การเล็ก ๆ ด้วยความร่วมมือจากวัด และชุมชนเพื่อช่วยทะนุบำรุงโรงเรียนให้ดำเนินไปได้ (ปิยนุช สุวรรณทัต, 2540, หน้า 75)

“ตอนท้ายของการเข้าเฝ้า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงแสดงน้ำพระทัยใคร่จะเสด็จ พระราชดำเนินเยือน โรงเรียนอัสสัมชัญสักครั้งหนึ่ง ครึ่งวันที่ 7 พฤษภาคม พ.ศ. 2469 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จพระราชดำเนิน โดยรถยนต์พระที่นั่งมาเยือน โรงเรียน ติดตามด้วยกองทหารรักษาพระองค์ และนางพระกำนัล ทรง พระราชดำเนินเข้าสู่พลับพลาที่จัดไว้ ณ กลางสนามทั้งสองพระองค์ประทับนั่งบนพระที่นั่งใต้ เสด็จฉัตร เมื่อเสด็จพระราชดำเนินกลับแล้ว ทั้งสองพระองค์ยังทรงแวะเยี่ยม โรงเรียนอัสสัมชัญ คอนแวนต์ ท่ามกลางการเฝ้ารับเสด็จของคณะซิสเตอร์เซนต์ปอลฯ และคณะครูนักเรียน จำต้อง กล่าวด้วยว่าในบรรดานักเรียนนี้ มีพระชนิษฐภคินี 2 พระองค์ของสมเด็จพระบรมราชินีนาถรวมอยู่ ด้วยเช่นเดียวกับพระอนุชาองค์เล็กของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ก็ทรงรับการศึกษาอยู่โรงเรียนอัสสัมชัญการเสด็จ พระราชดำเนินเยือนของทั้งสองพระองค์ครั้งนี้ นับเป็นพระมหากรุณาธิคุณอย่างสูง แก่คณะภราดา และคณะซิสเตอร์เป็นเครื่องยืนยันว่า การให้การศึกษอบรมของทางคณะ เป็นที่ขึ้นชอบของ ประชาชนในประเทศไทย...”

ข้อความนี้แสดงให้เห็นว่า มาตรฐานของสถานศึกษาคาทอลิกเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปของสังคม ซึ่งพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินเยือนสถานศึกษาเพื่อทรงทราบละอองธุลีพระบาท ถึงเรื่องของการความก้าวหน้าของสถานศึกษาคาทอลิกดังกล่าว (ปิยนุช สุวรรณทัต, 2540, หน้า 75)

ความสำเร็จของโรงเรียนในเครือมูลนิธิคณะเซนต์คาเบรียล ในฐานะที่เป็น โรงเรียนที่ผลิตนักเรียนออกมาเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ เป็นกำลังสำคัญในการสร้างความก้าวหน้า ความเจริญรุ่งเรืองให้แก่สังคมชาวสยามในด้านต่าง ๆ ตั้งแต่ก่อตั้งโรงเรียนตลอดมา เป็นเรื่องที่ไม่มิใครปฏิเสธได้ เพราะประจักษ์พยานที่อยู่ในรูปของตัวบุคคล ที่แทรกอยู่ในทุกวงการของสังคมสยาม เป็นสิ่งที่ทุกคนสามารถสัมผัสได้ทุกเมื่อ (สมาคมอัสสัมชัญ, 2546, หน้า 61)

การจัดการศึกษาของโรงเรียนในเครือมูลนิธิคณะเซนต์คาเบรียลได้ก่อให้เกิดการสะสมทุนทางสังคมของคาทอลิกในหมู่ชนชั้นกลางเพิ่มขึ้น ในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

1. การสร้างชนชั้นนำไทยหัวสมัยใหม่

การศึกษาคาทอลิกเป็นกลไกสำคัญในการที่จะทำให้คริสต์ศาสนิกชนโรมันคาทอลิกสร้างกระบวนการสะสมทุนในสังคมไทยได้ เนื่องจากการศึกษาคาทอลิกมีบทบาทในระบบ (Function) การสร้างชนชั้นนำไทย ตัวอย่างเช่น คณะเซนต์คาเบรียล ที่เข้ามาทำงานทางด้านการศึกษาดั้งแต่ชั้นประถมศึกษาจนถึงมัธยมศึกษาตั้งแต่ในปี พ.ศ. 2444 (ค.ศ. 1901) จนถึงปัจจุบัน เราพบว่า มีโรงเรียนในเครือมูลนิธิคณะเซนต์คาเบรียลทั่วประเทศที่สอนจนถึงระดับมัธยมศึกษาตอนปลายถึง 14 โรงเรียน คือ โรงเรียนอัสสัมชัญ 11 แห่ง โรงเรียนเซนต์คาเบรียล โรงเรียนเซนต์หลุยส์ จังหวัดฉะเชิงเทรา โรงเรียนมงฟอร์ต จังหวัดเชียงใหม่ นอกจากนี้ยังมีโรงเรียนอัสสัมชัญ พาณิชยการ และมหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ

การมีศิษย์เก่าจำนวนมากที่มีชื่อเสียง ทำให้สถาบันการศึกษาคาทอลิกเป็นที่ยอมรับ การมีรากฐานในด้านบวก และเชื่อมั่นในศักยภาพของมนุษย์ที่จะพัฒนาตนเองให้ก้าวหน้า การศึกษาคาทอลิกวางฐานอยู่ที่ความเชื่อ ความศรัทธา และความหวัง ความเชื่อในพระพรของพระเจ้า และความศักดิ์สิทธิ์ของชีวิตที่พระองค์มอบให้แก่มนุษย์ทุกคนด้วยความรัก ความศรัทธาในศักยภาพที่พระเจ้าประทานให้มนุษย์แต่ละคนให้เติบโตได้ พัฒนาได้ สู่วิถีความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ดังองค์พระเยซูคริสตเจ้า และความหวังว่าหนทางที่เรากำลังเดินอยู่ในการสร้างโอกาสเพื่อการเรียนรู้อะไรและพัฒนาตนของนักเรียน

ดังที่พันเอกพิเศษ ดร. ถนัด คอมันตร์ อัสสัมชัญ ได้กล่าวถึงวาทกรรมเชิงเรื่องเล่าที่ว่า (James T. Bretzke, S.J., S.T.D., n.d.)

“สิ่งที่ท่านประทับใจในโรงเรียนอัสสัมชัญมากที่สุด คือ การมีระเบียบวินัยที่สร้างสมติดตัวให้กับนักเรียนอัสสัมชัญ และความเป็นประชาธิปไตย รวมทั้งความเสมอภาค สังเกตจากความกลมกลืนในการคบกันเองของเด็กชาว AC ไม่ว่าจะเป็นลูกเจ้าขุนมูลนาย เศรษฐี หรือยากจนจะถูกอบรมให้รักกัน ไม่มีการแยกชนชั้น เช่น ท่านเล่าว่าหม่อมเจ้าพระองค์หนึ่งมีริมฝีปากเบะ ๆ เพื่อน ๆ ร่วมรุ่นทุกคนทุกฐานะก็จะเรียกว่า “ไอ้เบะ” ทุกคนยิ้มหรือยอมถอยคยศดาบรรดาศักดิ์ออกทั้งหมด โดยไม่มีการถือโกรธแต่อย่างใดทั้งสิ้น อีกหนึ่งสิ่งที่น่าสนใจไปตลอดกาลนานก็คือ การที่โรงเรียนอัสสัมชัญเมื่อ 100 ปีแรก ๆ ของการก่อตั้งได้สร้างนักเรียนซึ่งส่วนใหญ่เป็นลูกจีนไว้จำนวนมากให้เป็นบุคลากรเพื่อรับใช้ประเทศไทย ในระยะเวลาที่ประเทศไทยเปลี่ยนสังคม และการปกครองแบบกษัตริย์โบราณ มาเป็นสังคม และการปกครองแบบกษัตริย์ยุคใหม่ จนต่อมากลายเป็นระบอบประชาธิปไตยในปัจจุบัน หากขาดบุคลากรกลุ่มดังกล่าว ประเทศไทยจะรับอารยธรรมตะวันตกได้อย่างลำบาก และอาจถูกฝรั่งเศสตะวันตกรังแกมากกว่าที่ปรากฏบุคคลกรดังกล่าว เช่น พระยามานวราชเสวี (ปลอด ณ สงขลา เชื้อสายจีนฮกเกี้ยน), พระยาศรีวิสารวาท (เทียนเลี้ยง สุนทรกุล เชื้อสายจีนไหหลำ), เจ้าพระยาศรีธรรมธิเบศร์ (จิตร ณ สงขลา), ดร. ป๋วย อึ๊งภากรณ์ (จีนเชื้อสายแต้จิ๋ว) เป็นต้น นับว่าเป็นคุณอนันต์อันมหาศาลที่โรงเรียนฝรั่งเศสฝากไว้ในแผ่นดินไทย”

และในงานฉลอง 50 พรรษาในเมืองไทยของบาทหลวงกอกลมเบต์ มิสเตอร์ ฟ. เดอเยซูร์ ก็ถูกจีนยื่นต่อหน้าบาทหลวงกอกลมเบต์ กล่าวว่า (สมาคมอัสสัมชัญ, 2546, หน้า 139)

“...บรรดานักเรียนก็ยังไม่วายระลึกถึงความปิติปราโมทย์อันใหญ่ยิ่ง คราวที่สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ ได้ทรงพระเมตตาเสด็จพระดำเนินมาเป็นประธานในการฝังศิลาฤกษ์ของโรงเรียนเมื่อวันที่ 15 สิงหาคม พ.ศ. 2430 (ค.ศ. 1887) นับแต่นั้นมา กุลบุตรทุกตระกูล ทุกภาษา ต่างยึดเอาสถานอัสสัมชัญนี้เป็นบ่อเกิดแห่งความสว่างในด้านการศึกษาให้ตนเห็นแจ้งในทางโลกทางธรรมต่อไป ทุกวันนี้มีนักเรียนอัสสัมชัญที่สำเร็จการศึกษาแล้วนับจำนวนหลายพันคน และต่างประเทศผลแห่งการศึกษาอยู่ทุกสำนักงานในประเทศสยามไม่ว่ากระทรวง ทบวง กรม ห้างหอใด ๆ ในเมืองไทยจะต้องมีนักเรียนของคุณพ่อรับหน้าที่ทำงานราชการทุกแห่ง มีทั้งหน้าที่ ปลัดทูตฉลอง อธิบดี เจ้ากรมเทศาภิบาล และเจ้าเมือง ผู้พิพากษา นายทหารบก นายทหารเรือ เลือป่า ตำรวจภูธร กงสุล และราชทูต ฯลฯ”

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าสถาบันการศึกษาในเครือมูลนิธิคณะเซนต์คาเบรียลมีศิษย์เก่าซึ่งเป็นชนชั้นนำส่วนต่าง ๆ ของสังคมไทยมีจำนวนมาก (ดูรายละเอียดในภาคผนวก ก) ส่วนในปัจจุบันเราจะพบว่าชนชั้นนำที่มาจากโรงเรียนในเครือมูลนิธิคณะเซนต์คาเบรียลที่มีบทบาทในภาคส่วนต่าง ๆ ดังนี้ (ภราดาวิศิษฐ์ ศรีวิชัยรัตน์, สัมภาษณ์, 19 กุมภาพันธ์ 2551)

1.1 คนชั้นนำเจ้า พบว่าสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลและพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดชทรงได้ศึกษาระดับอนุบาลที่โรงเรียนมาแตร์เดอี ก่อนไปศึกษา ณ ประเทศ สวิสเซอร์แลนด์ ส่วนพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถทรงศึกษาที่โรงเรียนเซนต์ฟรังซิสเซเวียร์

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ได้ทรงศึกษาในระดับอนุบาล (KG) ที่ โรงเรียนมาแตร์เดอีวิทยาลัย จากนั้นได้เสด็จไปทรงศึกษา ณ ประเทศสวิสเซอร์แลนด์ จึงกล่าวได้ว่า โรงเรียนมาแตร์เดอีวิทยาลัยเป็น โรงเรียนเดียวในประเทศไทยที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรง เข้ารับการศึกษา ซึ่งถือเป็นเกียรติ และเป็นความภาคภูมิใจยิ่งของชาวมาแตร์เดอีวิทยาลัย

เรื่องราวแห่งความภาคภูมิใจนั้นเริ่มขึ้นเมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม พ.ศ. 2475 (ค.ศ. 1932) สมเด็จพระราชชนนีศรีสังวาล (พระยศในขณะนั้น) ได้นำพระโอรสคือ พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์ เจ้าอานันทมหิดล ซึ่งมีพระชนมายุ 5 พรรษามาทรงผ่าให้เข้าเรียนที่โรงเรียนมาแตร์เดอีฯ ทรง ได้รับเลขประจำตัว 273 และเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2475 (ค.ศ. 1932) พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์ เจ้าภูมิพลอดุลยเดชก็ทรงขึ้นทะเบียนเป็นนักเรียนอีกพระองค์หนึ่ง ทรงได้เลขประจำตัว 449 ด้วย ขณะนั้น โรงเรียนรับเด็กนักเรียนชายให้เข้าเป็นนักเรียนได้จนอายุ 7 ขวบ เท่านั้น

ทั้งสองพระองค์เสด็จมาทรงศึกษาเหมือนเด็กคนอื่นๆ สมเด็จพระราชชนนีเสด็จมา ส่งทุกวัน หม่อมเจ้ากรรณิกา จิตรพงศ์ทรงเล่าถึงเหตุการณ์สำคัญนี้ว่า (สถาปนะมุขปาถหลวง โรมันคาทอลิก, 2550, หน้า 84 - 85)

“ท่านก็เหมือนเด็กธรรมดา แต่ท่านมีตะกร้าใส่กระดิกนมพระพี่เลี้ยงหิ้วตามมา วางไว้ ที่ตู้อาหาร เด็กที่โตกว่าเวลาหุคพักต้องไปหยิบ มาแม่สั่งเด็กที่โตกว่ามาบริการเด็กเล็กเวลาหุค พักตอนสิบโมง และไม่ได้หมายความว่าหุคถวายพระองค์เดียวช่วยเด็กเล็กทุกคน ถึงกลางวันท่าน ก็เสด็จกลับ เด็กเล็กเมื่อก่อนเรียนครึ่งวัน ตอนบ่ายนอน แต่เมื่อก่อน โรงเรียนไม่มีที่นอน เด็กเล็ก ๆ ก็กลับ คิดว่าที่ท่านมาเรียนที่นี่เพราะเวลานั้น โรงเรียนน้อยแล้วใกล้วัง แล้วก็มีมาแม่พูด ภาษาอังกฤษ ฝรั่งเศส

เด็กคนอื่นๆก็สนใจแต่ไม่ได้ถามอะไรวันๆรู้ว่ามาเรียนท่านเข้าทะเบียนเป็น นักเรียนธรรมดา มาทราบทีหลังเมื่อขึ้นครองราชย์แล้ว มาแม่ก็มาลงโน้ตคือขีดเส้นแดงในทะเบียน แล้วลงหมายเหตุ ที่แรกรับเหมือนเด็กธรรมดา แต่รู้สึกจะมีมาแม่คนหนึ่งพูดว่าอาจจะได้เป็น King แต่เราไม่รู้แน่นอน ท่านเรียนอยู่สองสามปีเท่านั้น”

เปิดเทอมเช่นเดียวกับ โรงเรียนในฮ่องกง และสิงคโปร์ สัปดาห์หนึ่งมีการเรียน การสอนห้าวัน หุคทุกวันพฤหัสบดี และวันอาทิตย์ส่วนวันหุคพิเศษตามโรงเรียนรัฐบาล โดยเมื่อ วันที่ 10 มิถุนายน พ.ศ. 2474 (ค.ศ. 1931) ได้รับอนุญาตจากกระทรวงธรรมการให้เปิดสอนวิชาตาม

หลักสูตรเฉพาะของทางโรงเรียน รวมทั้งอนุญาตให้มีโรงเรียนประถมศึกษาได้ตามคำสั่ง ลงวันที่ 12 เมษายน พ.ศ. 2476 (ค.ศ. 1933)

1.2 ชนชั้นนำทหาร เช่น ตระกูลกิตติขจร และพลเอกกฤษณ์ ศรีวรารวมทั้งลูกชนชั้นนำทหารจำนวนมากเข้าเรียนในโรงเรียนเซนต์คาเบรียล จนเซนต์คาเบรียลได้ชื่อว่าเป็นโรงเรียนทหาร

1.3 ชนชั้นนำทางการเมือง พบว่ามีศิษย์เก่าที่เป็นผู้นำทางการเมือง หลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 มาโดยตลอด เช่น นายควง อภัยวงศ์ นายกรัฐมนตรีช่วงปี พ.ศ. 2478 (ค.ศ. 1935) ศ.ดร.สัญญา ธรรมศักดิ์ นายกรัฐมนตรีหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2514 (ค.ศ. 1971) พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร พลเอกสุรยุทธ์ จุลานนท์ นายสมัคร สุนทรเวช

1.4 ชนชั้นนำทางเศรษฐกิจ เช่น ลูกหลานของตระกูลถำท่า ตระกูลจิราธิวัฒน์ ตระกูล เตชะไพบูลย์ หรือตระกูลโสภณพานิช

1.5 กลุ่มปัญญาชนของประเทศ เช่น กลุ่มแพทย์ ส่วนใหญ่ของคณะแพทยศาสตร์ ศิริราช ศ.ดร.นิธิ เอียวศรีวงศ์ อ.สุลักษณ์ ศิวรักษ์

ความผูกพันของชนชั้นนำในของโรงเรียนในเครือมูลนิธิคณะเซนต์คาเบรียล สะท้อนให้เห็นได้จากการเสียชีวิตของบาทหลวงกอลมเบต์ ผู้ที่บุกเบิกโรงเรียนอัสสัมชัญ คำว่า “พ่อกอลมเบต์ตายแล้ว” ได้แพร่ไปทั่วพระนครอย่างรวดเร็ว และตอนที่เชิญศพท่านจากโรงพยาบาลเซนต์หลุยส์มายังสำนักพระสังฆราช มหาชนทุกชั้นต่างมาแห่ และค่านับศพ และสิ่งที่ภูมิใจที่สุด คือ ท่านอัสสัมชินิกผู้มีอาวุโสที่สุด มียศ และบรรดาศักดิ์ที่สูงที่สุด ก็รีบควนกันมาเข้าขบวนปะปนกับอัสสัมชินิกสามัญ งานพิธีศพนั้นกำหนดเริ่มเวลา 7.30 น. แต่ก่อนเวลานั้นมหาชนได้เริ่มมาเต็มลานวัด ในโบสถ์ก็เต็มไปด้วยสัตบุรุษทั้งชั้นบน และชั้นล่าง แแถวที่นั่งข้างซ้ายมือ มีคณะอัครราชทูตทูต กงสุล ของประเทศต่าง ๆ ที่มีผู้แทนในกรุงเทพฯ ข้างขวามือ มีคณะรัฐบาล อาทิ พันเอกพระยาพลพลพหเสนา นายกรัฐมนตรี อัสสัมชินิก ท่านเจ้าพระยาศรีธรรมาธิเบศ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงธรรมการ กับ เจ้าพระยาพระยา ขุนนาง ข้าราชการที่เป็นอัสสัมชินิก และมิได้เป็นอัสสัมชินิกอีกมากมาย ส่วนนักเรียนอัสสัมชัญก็ยืนอยู่ตามรายทางคอยค่านับศพอยู่ตลอดลานตามในโรงเรียน ซึ่งต่างก็้มลงเคารพ ค่านับศพเวลาเชิญศพผ่านหน้า แตรวงบรรเลงเพลงโซก เป็นภาพ และสำเนียงเศร้าสลดใจอย่างสุดแสน เมื่อเริ่มพิธีเชิญศพลงมาจากสำนักพระสังฆราช แห่ไปตั้งไว้บนสังเก็ดใหญ่กลางโบสถ์ ท่านสังฆราชเปร์โรส ปรานในพิธีกล่าวคำอำลาเป็นใจความว่า (สมาคมอัสสัมชัญ, 2546, หน้า 144)

“วันนี้พระศาสนาคริสต์เสียพระสงฆ์ใจศรัทธากล้าแห่งองค์หนึ่ง ประเทศฝรั่งเศสก็เสียพลเมืองสัจย์ชื่อไปคนหนึ่ง และประเทศสยามก็เสียนักการศึกษาใจกุศลอันหาผู้เสมอเหมือนยาก...”

พิธีศพของบาทหลวงกลอมเบต์นี้เป็นงานสำคัญใหญ่ยิ่ง บรรดาห้างร้านใหญ่ ๆ ได้เปิดโอกาสให้บรรดาผู้เป็นสาธุศิษย์ไปร่วมพิธี และหยุดทำการค้าขายชั่วคราวจนกว่าจะเสร็จพิธี สถานทูตฝรั่งเศสลงครั้งเส้าเพื่อเป็นการไว้อาลัย ซึ่งถือว่าบาทหลวงกลอมเบต์เป็นนักบวชอีกท่านหนึ่งที่ได้รับเกียรติในประเทศไทยมาก (สมาคมอัสสัมชัญ, 2546, หน้า 144)

เราจะพบว่าโรงเรียนคาทอลิกมีจุดเด่นสำคัญในการเชื่อมร้อยเครือข่ายศิษย์เก่าที่สำคัญ ทำให้การสะสมทุนทางสังคมของชนชั้นกลางได้แสดงให้เห็นผลที่เป็นรูปธรรมมากขึ้น คือ การมีองค์กรกลางที่เป็นระบบในการให้คำแนะนำ ประสานสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนคาทอลิก และสถาบันการศึกษา คาทอลิกที่เป็นสมาชิก สร้างความสามัคคีและเสถียรภาพ ช่วยพัฒนาคุณภาพ และช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน รวมถึงการเข้าไปมีส่วนร่วมพัฒนาชุมชน ประกอบกับการมีระบบสมาคมศิษย์เก่า และการมีเจตน์จำนงที่จะส่งเสริมและสร้างผู้นำให้เป็นแบบอย่างที่ดี

แนวคิดในการเริ่มตั้งสมาคมของ โรงเรียนคาทอลิกเกิดขึ้นจาก เมื่อบาทหลวงกลอมเบต์ได้พักอาศัยอยู่ที่ประเทศฝรั่งเศสนานถึง 2 ปี ท่านก็ได้ลงเรือกลับมาถึงประเทศสยามเมื่อวันที่ 23 ตุลาคม พ.ศ. 2445 (ค.ศ. 1902) บรรดานักเรียนเก่าและนักเรียนปัจจุบันได้ร่วมกันต้อนรับและมอบถุงแพรบรรจุนเงินเหรียญบาทหลายพัน เป็นเงินที่พวกนักเรียนเรียไรกันเองเพื่อมอบให้บาทหลวงกลอมเบต์ ทำให้ท่านยินดีและตื่นตัวใจมาก เพราะเห็นว่าเมล็ดแห่งความดีที่ได้หว่านลงไปในช่วงจิตแห่งศิษย์ตลอด 20-30 ปี นั้น ได้ออกผลงอกงามทันตาเห็น บาทหลวงกลอมเบต์จึงถือโอกาสนี้แนะนำให้ร่วมกันตั้ง “สโมสร” ขึ้น ไว้สำหรับอัสสัมชนิกไม่ว่าตระกูลไหน สมัยไหน ได้ใช้เป็นที่ประชุมคุยกัน เล่นกัน ปรีกษาหารือพึ่งพาอาศัย ช่วยเหลือทุกข์ร้อนกันต่อไป และบาทหลวงกลอมเบต์ก็ได้ใช้เงินที่ได้รับจากนักเรียนกลับคืนให้โดยการจัดตั้ง “สโมสร” ขึ้น นักเรียนเห็นด้วยกับคำแนะนำของบาทหลวงกลอมเบต์

ครั้นถึงวันที่ 1 มิถุนายน พ.ศ. 2447 (ค.ศ. 1904) ท่านจึงได้เปิด “สโมสรนักเรียนเก่าอัสสัมชัญ” ขึ้นที่ตึก 2 ชั้น ริมถนนบูรพา (ตรอกโอเรียนเต็ล) โดยนักเรียนเก่าที่เป็นสมาชิก สโมสรอัสสัมชัญ 2 ท่าน คือ คุณหลวงนาวาเกษิกร และพระยาบริบูรณ์โกษากร ร่วมกันสละทรัพย์ ทำให้สโมสรมีโต๊ะบิลเลียด สนามเทนนิส ฯลฯ ซึ่งนอกจากจะใช้เป็นที่พบปะกันแล้ว ก็ยังเป็นเสมือนบ้านชั่วคราวสำหรับนักเรียนที่สำเร็จการศึกษา ออกทำงานแต่ไม่มีที่พักอาศัยอีกด้วย เพราะเสียค่ากินอยู่หลับนอนถูกเท่ากับพวกนักเรียน ซึ่งนับเป็นการช่วยเหลือในขณะเริ่มอาชีพ แต่กิจการมิได้กว้างขวางเพราะผู้ดำเนินงานเป็นนักบวช ไม่เหมาะที่จะเกี่ยวกับโลกียกิจจนเกินควร สถานที่ก็คับแคบ นักฟุตบอลต้องเตรียมตัวแข่งขันที่ริมถนน สมาชิกที่อยากคุย อยากดื่มมักเป็นเหตุขัดขวางผู้อยากพักผ่อนหลับนอน ฯลฯ (สมาคมอัสสัมชัญ, 2546, หน้า 125)

อัสสัมชนิกรุ่นพี่ ๆ เห็นใจทั้ง 2 ฝ่าย จึงได้ชักชวนสมาชิกขยายกิจการให้กว้างขวาง ภาควิชา คลุ่มถึงสาขาของโรงเรียนเซนต์คาเบรียล สามเสน และ โรงเรียนเซนต์ปอล แปรริว ขำวการ ปลีกตัวของ “สโมสรนักเรียนเก่าอัสสัมชัญ” ได้ก่อความวิตกกังวลให้แก่ท่านเจ้าอาธิการ ไม่เกิด เพราะเกรงว่าศิษย์เก่าจะไม่สามัคคีและรวมตัวกันไม่ได้ แต่บรรดาอัสสัมชนิกรุ่นพี่ไม่หวั่นเกรง กลับ ยื่นคำอธิบายจารย์เป็น “โอวาทานุสรณ์” เพื่อให้เกิดอิทธิพลและแสดงสมรรถภาพของ “ศิษย์เก่ามี คุรุ” ให้ประจักษ์จึงได้

“ณ ภัตตาคารห้อยเทียนเหลา ” อัสสัมชนิกรุ่นพี่ ๆ ได้เปิดการประชุมออกเสียงเลือกตั้ง คณะกรรมการดำเนินการชุดแรก ซึ่งได้แก่

1. มหาอำมาตย์ พระยาโชฎีกะราชเศรษฐี (พ่อง โชติกะทุกขณะ) หรือ พระยาบริบูรณ์ โภษาการ ผู้อุปถัมภ์สำคัญในครั้งเก่านั้นเอง
2. นาวาเอก พระยาศราภัยพิพัฒ (เลื่อน สราภัยวานิช)
3. นาวาเอก พระเรียนวิรัชพากษ์ (เรียน ทรรัตนนท์)
4. อำมาตย์ตรี หลวงวิบูลย์ปริชา (ม.ล.วิบูลย์ คุญชร)
5. อำมาตย์ตรี หลวงสรวงกิจเกษตรการ (ปี.ซี.เคอรา)
6. นายเอ็ก ไบ๊ (เอก) วิสกุล
7. นายเซ่งหลี ลืออำรุง
8. นายดีดเส็ง (แสง) กรองทอง
9. นายเจือ เพ็ญภาคกุล
10. นายแฟรงค์ฮักซ์
11. นายอี.เอ. นานา
12. นายเอี่ยม สีนุญเรือง

กรรมการชุดดังกล่าวได้ประชุมตกลงใจพร้อมกันย้าย “สโมสรนักเรียนเก่าอัสสัมชัญ” จากที่เดิมมาตั้งที่ใหม่กว่า เป็นตึก 2 ชั้น สีไข่ไก่ ที่ถนนสีลม ตรอกเวท มีพิธียกป้ายตัวทองอร่ามว่า “สมาคมอัสสัมชัญ” เมื่อวันที่ 29 ธันวาคม พ.ศ. 2474 (ค.ศ. 1931) นับเป็นสมาคมที่มีความโอ่อ่า สง่างามสมภาคภูมิของมวลสมาชิกซึ่งมาจากโรงเรียนอัสสัมชัญที่เก่าแก่และเด่นที่สุดแห่งหนึ่งใน ประเทศไทย “สมาคมอัสสัมชัญ” แห่งใหม่นี้กว้างขวาง โอ่โถง อากาศดี มีสิ่งที่เคยไม่เคยมีหลาย สิ่งหลายอย่าง ชั้นล่างมีห้องรับแขก เก้าอี้นุ่มนวลสบาย พร้อมด้วยเครื่องเล่นจานเสียงและวิทยุ ซึ่งอาจอวดได้ว่า มีอยู่ในประเทศไทยไม่เกิน 3 เครื่อง มีห้องสมุดอันเพียบพร้อมด้วยนิตรสารและ นานาวารสารทั้งไทยและต่างประเทศไม่น้อยกว่า 15 ฉบับ รวมหนังสือพิมพ์ชั้นนำอีก 6-7 ฉบับ ภัตตาคารแห่งเกียรติก็เต็มไปด้วยโล่ ถ้วยรางวัลกีฬา และสารพัดที่ระลึกลักษณะต่าง ๆ ตั้งแต่

ถูกระเบิดจนกระทั่งเครื่องบิน ห้องโถงชั้นบนกว้างใหญ่เพียงพอใช้จัดงานชุมนุมต่าง ๆ และ
เต็นท์ และนอกจากจำนวนสมาชิกหนาแน่นแล้ว สมาคมฯ ยังมีเงินสดฝากธนาคารเป็นทุนสำรอง
อีก 20,000 บาท (สองหมื่นบาท) ซึ่งนับว่าเป็นจำนวนเงินมากน่าตื่นตะลึงในสมัยนั้น

ภายใต้การดำเนินงานของอัสสัมชนิกรุ่นพี่ ๆ “สมาคมอัสสัมชัญ” ได้จำเริญรุ่งเรืองขึ้น
กว่าเก่า จนกระทั่งเวลาผ่านไปสมาคมฯ ได้มีการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ และขาดการทำนุบำรุง
ทำให้ต้องระงับกิจกรรมต่าง ๆ ของสมาคม ส่วนทรัพย์สินของสมาคมฯ ได้ฝากไว้กับโรงเรียน
อัสสัมชัญ บางรัก โดยเก็บไว้บนยอดหอนาฬิกาของตึกกอลมเบต์ ในระหว่างสงครามบูรพา
โรงเรียนอัสสัมชัญถูกระเบิดที่หอนาฬิกาเมื่อคืนวันที่ 19 ธันวาคม พ.ศ.2487 (ค.ศ. 1944) ทำให้
สิ่งของต่าง ๆ ของสมาคมฯ ต้องพินาศเสียหายไปเป็นส่วนใหญ่ เช่น เอกสารและบัญชีเมื่อสงคราม
เลิกแล้ว คุณกมล สุโกศล ได้มาขอเปิดสมาคมใหม่ เพื่อให้กิจการบิลเลียดได้เล่นต่อไป ทั้งนี้เพราะ
รัฐบาลในขณะนั้น ไม่ยอมให้เปิดโต๊ะบิลเลียด ยกเว้นสมาคมหรือสโมสรต่าง ๆ เท่านั้น เมื่อตั้งแล้ว
ปรากฏว่าสมาชิกที่เล่นไม่ใช่สมาชิกที่แท้จริงแต่นักบิลเลียดอาชีพ

นายเลื่องบุญ สุราษฎร์วิจิตร ซึ่งเป็นบุตรชายของท่านเจ้าคุณสุราษฎร์ เห็นดังนั้น จึงยกป้าย
สมาคมกลับมาไว้ที่โรงเรียนอัสสัมชัญ ต่อมา พล.ต.ต. ลม้าย อุทยานานนท์ กับ นายสนอง รัตนวิชัย
(โรเบิร์ต โซรับบี) จึงร่วมมือกันเช่าที่ทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ที่ตำบลหัวช้าง อำเภอพญาไท
จัดตั้งเป็นสมาคมต่อไป โดยมีนายแพทย์ไกรสิทธิ์ ทองเปล่งศรี เป็นเลขานุการ สถานที่ใหม่นี้ดีมาก มี
สนามหญ้าใหญ่ ทำสนามเทนนิส ตัวอาคารก็ใหญ่พอสมควรตกแต่งเพิ่มเติมข้างหลังให้เป็นที่ตั้ง
โต๊ะบิลเลียด 2 โต๊ะ เมื่อเริ่มเปิดใหม่ ๆ ก็ดูคึกคักดี แต่ต่อมาสมาคมฯ ได้มีการเปลี่ยนแปลงกลับไป
เหมือนเดิมอีก

ต่อมานายเสนะ จุลวัจนะ เจ้าของแวนดาภิรมย์เกสซ์ ซึ่งเป็นกรรมการสมาคมฯ ด้วยคน
หนึ่ง เสนอแข่งสถานที่ของสมาคมฯ เป็นจำนวนเงินหนึ่งล้านบาทเพื่อจัดตั้งเป็นคลินิกและให้เอาเงิน
จำนวนนี้ไปติดต่อบริษัทของ คุณเจิม ภูมิจิตร ที่ถนนพระราม 4 อำเภอพระโขนง โดยได้รับความ
ช่วยเหลืออนุเคราะห์จากบรรดาศิษย์เก่าหลายท่าน อาทิ คุณบุญวงศ์ อมาตยกุล คุณอุเทนเดชะ
ไพบุลย์ และคุณประธาน ดวงรัตน์ ฯลฯ ให้สมาคมฯ กู้ยืมเงินมาสร้างอาคารขึ้น โดยทางสมาคมฯ
ได้จัดงาน เอ.ซี.บอลล์ ขึ้นทุก ๆ ปี มีผลกำไร เป็นที่น่าพอใจ นับว่าคณะกรรมการชุดหลัง ๆ นี้ได้ทำ
คุณประโยชน์และสร้างสมบัติไว้กับอัสสัมชนิกอย่างยิ่ง

42 ปีผ่านไป กับหลายยุค หลายสมัยที่เปลี่ยนแปลง พุทธศักราช 2541 สมาคมอัสสัมชัญ
ได้ปรับตัวครั้งใหญ่เพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของสมาคมฯ อย่างแท้จริง จากความห่วงใย
และการดูแลอย่างใกล้ชิดของนายกสมาคมอัสสัมชัญ คนปัจจุบัน ดร.วัลลภ เกียรติวนนท์ ทำให้
สมาคมฯ ได้กลับมีชีวิตชีวาขึ้นมาอีกครั้ง โดยการปรับปรุงตั้งแต่ป้ายสมาคมฯ อาคาร และห้องต่าง ๆ

ทั้งหมด ห้องอาหารติดแอร์ พร้อมด้วยวิทยุ โทรทัศน์ซึ่งติดเคเบิลทีวี ไว้ให้สมาชิกได้มาพักผ่อน ทานข้าว หรือติดตามข่าวสาร ห้องประชุมมาตรฐานสำหรับอัสสัมชนิกุ่นต่าง ๆ ที่ต้องการ ความเป็นส่วนตัว ห้องจัดเลี้ยงที่สามารถรับรองแขกได้ถึง 400 ท่าน ห้องสมุดที่รวบรวมประวัติ และผลงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับอัสสัมชัญ รวมถึงสนับสนุนกีฬาของชมรมต่าง ๆ ทั้งในร่ม และ กลางแจ้ง เช่น ชมรมสนุกเกอร์ ชมรมหมากระดาน ทีมฟุตบอล “A.C. Classic” กลุ่มอัสสัมชนิก ผู้มีใจรักการเล่นฟุตบอล อีกทั้งยังจัดให้ผู้สนใจในด้านคอมพิวเตอร์มารวมกลุ่มกันช่วยดูแลเว็บไซต์ ของสมาคมฯ www.acassoc.com และที่สำคัญที่สุดก็คือการชักชวนอัสสัมชนิกในรุ่นต่าง ๆ เข้า มาร่วมฟังการประชุม หรือมีส่วนร่วมในการบริหารสมาคมฯ อย่างต่อเนื่อง ณ จุดนี้เองจึงถือเป็นการเริ่มต้นศตวรรษใหม่ ของสมาคมอัสสัมชัญ อย่างแท้จริง โดยการนำของ ดร.วัลลภ เจียรวนนท์ สำหรับโรงเรียนเซนต์คาเบรียลก็ได้มีการจัดตั้งสมาคมศิษย์เก่าเช่นกัน โดยการจัดตั้งนั้น ได้ริเริ่มจากศิษย์เก่า 15 ท่าน ซึ่งมาประชุมกันที่โรงเรียนเซนต์คาเบรียล เมื่อวันที่ 2 ธันวาคม พ.ศ. 2493 (ค.ศ. 1950) และได้ดำเนินการขออนุญาตจดทะเบียน เป็นสมาคมที่สภากาชาดแห่งประเทศไทย และที่กองทะเบียน กรมตำรวจ ในปีถัดมา โดยมี ศาสตราจารย์เทียม คมกฤส เป็นนายกสมาคมคน แรก โดยใช้อาคารที่ตั้งอยู่ในโรงเรียน

ต่อมาสมาคมศิษย์เก่าเซนต์คาเบรียล ได้ขอเช่าที่ดินส่วนพระมหากษัตริย์ ผังตรงข้าม โรงเรียน แต่ไม่สามารถเช่าได้ เนื่องจากสมาคมคนตรีแห่งประเทศไทยได้เช่าไปก่อนแล้ว ทาง สมาคมศิษย์เก่า จึงเช่าที่ดินแปลงถัดออกไป และพยายามขอแลกที่ดิน โดยยินดีจ่ายค่าทดแทนให้ แต่นายกสมาคมคนตรีไม่ยอม ต่อมาไม่นานพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ทรงมีพระราชวินิจฉัย ให้นายกสมาคมคนตรี แลกที่ดินกับสมาคมศิษย์เก่าฯ อาคาร ของสมาคมศิษย์เก่าฯ จึงได้มีลักษณะ เชื่อม โยงเป็นอาคารเดียวกันกับอาคาร Hubert Memorial ของโรงเรียนเซนต์คาเบรียล พล.อ.เทียนชัย สิริสัมพันธ์ นายกสมาคมฯ และ ภราดาบัญชา แสงหิรัญ อธิการโรงเรียนเซนต์คาเบรียล ในสมัยนั้น ได้ทูลเชิญ พระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าโสมสวลีพระวรราชินี้นัดตามาตร เสด็จฯ เปิดอาคาร Hubert Memorial และเปิดป้ายสมาคมศิษย์เก่า เมื่อวันที่ 18 พฤศจิกายน พ.ศ. 2530 (ค.ศ. 1987)

ในยุคแรกสมาคมศิษย์เก่าเซนต์คาเบรียล ได้ให้สภาอุตสาหกรรมเช่าพื้นที่ส่วนใหญ่ของ ทางสมาคมฯ สมาคมศิษย์เก่าฯ ในยุคนั้นยังไม่เป็นเอกภาพเท่ากับในยุคนี้เมื่อ พล.อ.อัศวิน ศศิประภา เข้ามาดำรงตำแหน่งนายกสมาคมต่อจาก เจษฎาจารย์ ดร. ประทีป ม. โกมลมาศ ก็ได้ ดำเนินการปรับปรุงอาคารสถานที่ จนสมาคมมีลักษณะที่สามารถเชิดหน้าชูตาได้ใน ปัจจุบัน อย่างไรก็ตาม ในระยะอันใกล้นี้นายกสมาคมฯ ได้มีนโยบายที่จะปรับปรุงสมาคมฯ ให้มี ศักยภาพที่ดียิ่งขึ้นไปกว่านี้

การศึกษาคาทอลิกมีบทบาทสำคัญในกระบวนการในหมู่ชนชั้นกลางของสังคมไทย
เนื่องจากมีจุดเด่นที่สำคัญ ดังนี้

1. ความเข้มข้นขององค์ความรู้ทางวิชาการสมัยใหม่
2. การสร้างระเบียบวินัยสำหรับนักเรียน
3. การสอนภาษาอังกฤษ

1. ความเข้มข้นขององค์ความรู้ทางวิชาการสมัยใหม่

ความเข้มข้นขององค์ความรู้ทางวิชาการของการศึกษาแบบคาทอลิกสะท้อนได้จากการส่งนักเรียนไปศึกษาต่างประเทศ ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งไม่ใช่เพียงพระราชโอรส และพระบรมวงศานุวงศ์เท่านั้น แม้อุกราษฎรสามัญ ถ้าเรียนดีก็ได้รับพระราชทานรางวัล และรับพระราชทานทุนให้ไปศึกษาต่อ ณ ต่างประเทศ โดยผู้ที่ได้รับทุนมีดังนี้ (สมาคมอัสสัมชัญ, 2546, หน้า 17, 237)

1. นายบัว	เป็นนักเรียนครูของรัฐบาล
สอบได้ที่ 1 ได้คะแนน 494 คะแนน
2. นายโยเซฟ บัว (ยวง พานิช)
พระพินิจจักรภณทัต	เป็นนักเรียนอัสสัมชัญ
เลขประจำตัว 379 สอบได้ที่ 2
ได้คะแนน 492 คะแนน
3. นายสุน กิมฮวด (นายฮวด หรือนาน โกศล สุนตระกูล)	เป็นบิดาของนายสมหมาย สุนตระกูล
เป็นนักเรียนอัสสัมชัญ เลขประจำตัว 322
สอบได้ที่ 3 ได้คะแนน 404 คะแนน
4. นายฮก ฮี (เศรษฐบุตร) พระยาชลหาญ	เป็นนักเรียนอัสสัมชัญ เลขประจำตัว 382
สอบได้ที่ 4 ได้คะแนน 383 คะแนน

เหตุการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้นเมื่อครั้งที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจะเสด็จประพาสในทวีปยุโรป คือ ประเทศอังกฤษ ฝรั่งเศส รัสเซีย เป็นต้น ทรงมีพระราชดำริที่จะให้นักเรียนชาวสยามตามเสด็จไปศึกษาวิชาความรู้ของฝ่ายประเทศทางตะวันตก ทรงมีรับสั่งให้ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่นำกระแสราชดำริมาปรึกษากับบาทหลวงกอสมเบต์ ผู้เป็นอธิการของโรงเรียนในขณะนั้น ให้เลือกนักเรียนอัสสัมชัญที่มีความรู้ความสามารถโดดเด่นได้ตามเสด็จออกไปศึกษายังประเทศยุโรปด้วย ครั้งนั้น มีบุตรขุนนางเป็นนักเรียนอัสสัมชัญได้ตามเสด็จออกไปศึกษา 6 คน ซึ่งเมื่อกลับมาแล้วก็ได้รับราชการในตำแหน่งสำคัญที่เป็นประโยชน์ต่อบ้านเมืองทุกคน

เรื่องดังกล่าวเป็นเรื่องที่ประจักษ์ชัดถึงการวางพระทัยของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ต่อการให้การศึกษาแก่กุลบุตรชาวสยามโดยคณะบาทหลวงฝรั่งเศส (สมาคมอัสสัมชัญ, 2546, หน้า 64 - 65)

สำหรับจุดเด่นด้านองค์ความรู้ทางวิชาการนั้น นอกจากลักษณะสำคัญต่าง ๆ ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว โรงเรียนคาทอลิกยังมีอีกสิ่งหนึ่งเป็นจุดเด่น อันเกิดจากการได้มีนักบวชตะวันตกที่มีอัจฉริยภาพทางวิชาการด้านภาษาสูงมาก จนสามารถแต่งหนังสือเรียนสำหรับเด็กนักเรียนระดับประถมศึกษาที่สอดคล้องกับธรรมชาติตามวัย และมีความถูกต้องแม่นยำในทางหลักภาษาไทย นับเป็นหนังสือเรียนภาษาไทยที่ทันสมัยที่สุดในยุคนั้น และเป็นหนังสือเรียนระดับประถมศึกษาที่ดีที่สุดเล่มหนึ่งของไทยทีเดียว นั่นคือ หนังสือ “ครูศึกษา” ซึ่งแต่งโดยเจ้าอาวาส ฟ.อีแลร์ (ปิยบุษ สุวรรณทัต, 2540, หน้า 162 - 163) ทั้งสมเด็จพระบรมราชินีนาถราชินีฯ ยังได้เชิญท่าน ฟ.อีแลร์ เป็นสมาชิกสยามสมาคม เพราะท่านมีความรู้ความชำนาญทางด้านภาษาไทยเป็นอย่างมาก (มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ, 2536)

สำหรับหนังสือครูศึกษานั้น นักเรียนโรงเรียนอัสสัมชัญได้เล่าเรียนอ่านเขียน จบชั้นของโรงเรียนไปรุ่นแล้วรุ่นเล่า อัสสัมชนิกจำนวนมากได้รับเกียรติอันสูงสุดจากบ้านเมืองสยามในหน้าที่สำคัญ ๆ มีทั้งนักบวช พระสงฆ์ ที่ได้รับตำแหน่งเป็นพระคาร์ดินัล ซึ่งเป็นเกียรติอันสูงสุดสำหรับประเทศไทยและนักบวชคณะเซนต์คาเบรียลในตำแหน่งประธานมูลนิธิเซนต์คาเบรียล และตำแหน่งพระสังฆราชประจำประเทศไทย และฝ่ายฆราวาสตั้งแต่ตำแหน่งเจ้าพระยาจนถึงฝ่ายบริหารบ้านเมือง นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี พ่อค้าวาณิช นักธุรกิจชั้นนำ ได้ผ่านการอ่านเขียนจากหนังสือครูศึกษามาทั้งนั้น (ฟ.อีแลร์, 2540)

นอกจากนี้ ท่านยังมีผลงานที่ทำให้คนภายนอกวงการโรงเรียนอัสสัมชัญรู้จักกันด้วย คืองานแปล และเรียบเรียงหนังสือเรื่อง “โกศปาณไปฝรั่งเศส” ซึ่งปัจจุบันรวมอยู่ในหนังสือชุดประชุมพงสาวดาร จำนวน 4 ภาค คือภาคที่ 57 - 60 อันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการศึกษาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ไทย (สมาคมอัสสัมชัญ, 2546, หน้า 68 - 69)

หนังสือเล่มนี้พิมพ์เป็นภาษาฝรั่งเศส เมื่อ พ.ศ. 2229 (ค.ศ. 1686) ในชื่อเดิมว่า ทุตสยามไปฝรั่งเศส ศาสตราจารย์ฮอว์ธ เซเดส์ ได้มอบฉบับพิมพ์แด่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ ขณะดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี และในปี พ.ศ. 2461 (ค.ศ. 1918) สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพได้ทรงให้ภราดาอีแลร์ ช่วยแปล และเรียบเรียงเป็นภาษาไทย ภราดาอีแลร์ได้เริ่มแปลตั้งแต่ปี พ.ศ. 2462 (ค.ศ. 1919) แปลเสร็จสมบูรณ์ เมื่อ พ.ศ. 2466 (ค.ศ. 1923) ในขณะที่แปลเสร็จเป็นตอน ๆ ก็ได้นำลงในหนังสืออุโฆษสมัยของโรงเรียนอัสสัมชัญไปด้วย ภายหลังเมื่อรวบรวมเป็นหนังสือชุดประชุมพงสาวดารจึงเปลี่ยนชื่อเรื่องเป็น โกศปาณไปฝรั่งเศส (สมาคมอัสสัมชัญ, 2546, หน้า 69)

เรื่องนี้จึงจัดเป็นเรื่องสำคัญเรื่องหนึ่งสำหรับโรงเรียนอัสสัมชัญ ที่เจ้านายในราชวงศ์จักรีได้เห็นคุณค่าของบุคลากรของโรงเรียน และทรงเลือกให้ปฏิบัติอย่างเหมาะสม ทำให้โรงเรียนอัสสัมชัญสามารถใช้ความสามารถที่มีอยู่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อวงการศึกษาระดับสูงของชาติได้อย่างเป็นที่น่าสนใจ (สมาคมอัสสัมชัญ, 2546, หน้า 69)

สำหรับหนังสือครูศึกษานั้น ครั้นเมื่อท่านมีความรู้ภาษาไทยแตกฉานดีแล้ว ปี พ.ศ. 2453 (ค.ศ. 1910) ท่านได้แต่งหนังสือ “ครูศึกษา” ขึ้นชุดหนึ่งจำนวน 5 เล่ม เพื่อใช้เป็นตำราเรียนภาษาไทยสอนชั้นประถมมูล – ชั้นประถมปีที่ 1 – 4 อีกทั้งยังได้แพร่หลายไปทั่วประเทศ นอกจากนี้คนที่ไปเมืองนอกยังส่งหนังสือครูศึกษาจากเมืองไทยไปสอนพวกฝรั่งที่จะเข้ามาเมืองไทยอีก เช่นนี้นับว่าท่านได้ดำรงไว้ซึ่งภาษาไทย ให้เป็นเกียรติยศศักดิ์ศรีแก่ประเทศไทย งานชิ้นนี้นับว่าเป็นชิ้นโบว์แดงทีเดียว (สมาคมอัสสัมชัญ, 2546, หน้า 176)

หนังสือครูศึกษา ตอน กอ ขอ เคยได้พิมพ์เป็นหนังสือที่ระลึกงาน พระบรมศพของ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ซึ่งเป็นฉบับพิมพ์เมื่อ พ.ศ. 2453 (ค.ศ. 1910) (สมาคมอัสสัมชัญ, 2546, หน้า 176)

ดังนั้นจึงถือได้ว่า “หนังสือครูศึกษา” เป็นเพชรน้ำเอกของวงการศึกษไทยอย่างมาก หนังสือเล่มนี้สอนภาษาไทย ทั้งหลักภาษา เขียนบทเรียน หรือคัดลอกบทเรียนโบราณ พร้อมรูปภาพ และยังมีการนำเอาพุทธภาษิต พร้อมด้วยการเขียนคำอธิบายความ เช่น “วิสาสา ปรมา ญาติ หรือ ความขุ้ยเคยเป็นญาติอันสนิท” อันเป็นคำราที่เบิกกว้าง และเน้นการใช้ประโยชน์ในการเรียนรู้ภาษาไทยอย่างถ่องแท้ จนกระทรวงศึกษาธิการนำเนื้อหาบางเรื่องมาประกอบในหนังสือเรียนของ ประถมศึกษา เช่น นายขนมต้ม จึงนับได้ว่าเป็นความพยายามของบุคลากรของโรงเรียนคาทอลิกที่ต้องการสร้างคุณภาพให้เด็กไทยได้รับรู้ภาษาไทยอย่างแท้จริง (ปิยนุช สุวรรณทัต, 2540, หน้า 55)

ในปัจจุบัน โรงเรียนคาทอลิกก็ยังได้บรรจุเนื้อหาของครูศึกษามาสอนเป็นหลักสูตรหนึ่ง ซึ่งคงความเป็นเอกลักษณ์มาจนปัจจุบันนี้ จะเห็นได้ว่าโรงเรียนคาทอลิกนั้นมีจุดเด่นหนึ่ง คือการได้มีนักบวชตะวันตกที่มีอัจฉริยภาพทางภาษาสูงมาก จนสามารถแต่งหนังสือเรียนสำหรับเด็กนักเรียนระดับประถมศึกษาที่สอดคล้องกับธรรมชาติตามวัย และมีความถูกต้องแม่นยำในทางหลักภาษาไทย หนังสือครูศึกษานั้นเป็นหนังสือเรียนภาษาไทยที่ทันสมัยที่สุดในยุคนั้น และเป็นหนังสือเรียนระดับประถมศึกษาที่ดีที่สุดเล่มหนึ่งของไทยทีเดียว

ลักษณะสำคัญที่ส่งผลให้หนังสือ “ครูศึกษา” ได้รับการยอมรับ และใช้กันอย่างแพร่หลาย แม้ในปัจจุบันซึ่งคำศัพท์จำนวนภาษาจะทันสมัย ทำให้กลายเป็นเรื่องไกลตัวที่ไม่อยู่ในความสนใจของเด็กสมัยปัจจุบันแล้วก็ตาม แต่หลักการสอน และแนวปฏิบัติที่พบในการแต่ง

4. หากเป็นเรื่องแต่งใหม่ มักเป็นเรื่องเกี่ยวกับเด็กในวัยเดียวกับผู้เรียน ซึ่งอาศัยอยู่ในบริบททางสังคมที่คล้ายคลึงกัน นั่นคือ สังคมชาวบ้านทั่วไปในกรุงเทพฯ ในยุครัชกาลที่ 5 และ 6 คำศัพท์และฉากของเรื่องจึงเป็นสิ่งที่ใกล้ตัว และมีความหมายสำหรับเด็กซึ่งเป็นผู้อ่านสูง หรือไปตั้ง

เป็นนิทานสอนใจที่มักใช้สัตว์เป็นตัวละครซึ่งตรงกับความต้องการของเด็กในวัยนี้ ทั้งนี้โดยมีภาพประกอบเป็นช่วง ๆ ตลอด

ลักษณะเด่นของการเรียนการสอนในโรงเรียนคาทอลิกคือ การสอนวิชาการที่มีคุณธรรมสอดแทรกไปด้วย และการให้ความรู้ทางวิชาการก็เป็นไปอย่างกว้างขวางในลักษณะบูรณาการ กล่าวคือจากเนื้อหาในหนังสือ กล่าวได้ว่าหนังสือแบบเรียนครูศึกษานั้นเปรียบได้กับแบบเรียนวิชาภาษาไทย บวกกับวิชาจริยศึกษา และบูรณาการความรู้ในสาขาวิชาต่าง ๆ อย่างกว้างขวางทั้งวิทยาศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ไทย และต่างประเทศ หน้าที่พลเมือง วรรณคดี ตลอดจนศาสนาคริสต์นิกายคาทอลิก จึงน่าจะเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่ช่วยให้เด็กนักเรียนในโรงเรียนคาทอลิกสามารถหัดเรียน อ่าน เขียน ได้อย่างราบรื่น และเป็นผู้มีความรู้รอบตัวกว้างขวาง ควบคู่กันเป็นผู้มีจิตใจดีงาม และรักและภูมิใจในชาติของตน สัมกับความตั้งใจของท่านผู้เขียน ดังจะเห็นได้จากการที่ท่าน ฟ. ฮีแลร์ กล่าวว่า

หากว่าหนังสือ ครูศึกษาตอนกลางเล่มนี้ ได้เป็นเหตุทำให้นักเรียนบางคนยังชอบเรียนหนังสือไทยและของนำรู้อื่น ๆ มากขึ้น ทั้งทำให้เขาขียนับถือในสิ่งที่ควรนับถือ เช่น ความประพฤติอันชอบธรรม ความเลื่อมใสในศรัทธาในการปฏิบัติพระผู้เป็นเจ้า ความนบนอบต่อบิดามารดา ครูบาอาจารย์ ความจงรักภักดีต่อชาติและพระมหากษัตริย์ ฯลฯ เป็นต้น แล้วข้าพเจ้าก็จะมีความยินดีอย่างยิ่ง

เป็นที่น่าสังเกตว่า ท่านผู้เขียนยังได้รับความช่วยเหลือตรวจแก้ไขจากสมเด็จพระบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ดังที่ได้มีการกล่าวถึงไว้ในหนังสือวรรณกรรม ฟ. ฮีแลร์ (2540, หน้า 9 อ้างถึงใน ปิยนุช สุวรรณทัต, 2540, หน้า 164)

“ครั้นเมื่อท่านมีความรู้ภาษาไทยแตกฉานดีแล้ว ในปี ค.ศ. 1910 นั้น ท่านได้ลงมือแต่ง “ครูศึกษา” เพื่อใช้เป็นตำราเรียนภาษาไทย ซึ่งมีทั้งหมด 5 เล่ม ใช้เวลาแต่งถึง 10 ปี หนังสือชุดแรก สมเด็จพระบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพเป็นผู้ทรงแก้ไขให้ด้วยพระองค์เอง ภายหลังที่ทรงแก้ไขต่อเติมยังปรากฏอยู่ในต้นฉบับจนขณะนี้

ด้วยเหตุนี้ หนังสือแบบเรียน “ครูศึกษา” จึงเปรียบได้กับแบบเรียนวิชาภาษาไทยบวกกับวิชาจริยศึกษา และบูรณาการความรู้ในสาขาวิชาต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง ทั้งวิทยาศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ไทย และต่างประเทศ หน้าที่พลเมือง วรรณคดี ตลอดจนศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก จึงน่าจะเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่ช่วยให้เด็กนักเรียนในโรงเรียนคาทอลิก สามารถหัดเรียน อ่าน เขียน ได้อย่างราบรื่น และเป็นผู้มีความรู้รอบตัวกว้างขวางควบคู่กันเป็นผู้มีจิตใจดีงาม และรัก และภูมิใจในชาติของตน สัมกับความตั้งใจของท่านผู้เขียน ดังที่ท่านได้กล่าวไว้ในคำนำหนังสือ “ครูศึกษา” ดังนี้ (ปิยนุช สุวรรณทัต, 2540, หน้า 167 - 169)

“... เป็นเหตุให้ข้าพเจ้าพยายาม รวบรวม บรรดาถ้อยคำ ซึ่งมี ตัว สะกด ตัวการันต์ และ อักษรบัญญัติต่าง ๆ ที่ใช้พูดใช้เขียนกันอยู่ชุกชุม ในภาษาไทยแล้วเลือกคัด จัด สรร ปั่น เปนบท ๆ ตาม ระเบียบซึ่งเห็นได้ว่า นักเรียน จะสังเกตและจำง่ายไว้เป็น แพนก หนึ่ง:แล้วได้ค้นหาเรื่องนิทาน ที่เป็นจริงบ้าง นิยายสำหรับสนุก ๆ บ้าง คติศาสนาบ้าง ตำนานพงศาวดาร บ้าง มาแต่งเป็นเรื่องสั้น ๆ อย่างที่เข้าใจว่า พอสมกับความสามารถของเด็กที่จะรู้ เข้าใจ ได้ มาแซมแซก บทละเรื่อง ๆ อีก แพนกหนึ่งหมายจะให้เปนเครื่องชักจูงใจให้นักเรียนให้เพลิดเพลินในการเรียนหนึ่ง เพื่อจะได้เป็นที่เปลี่ยนอารมณ์ของนักเรียน ซึ่งต้องอ่านคำร้อยแก้วเป็นพื้น ข้าพเจ้าได้เลือกหาบทนิพนธ์ของกระวี บางท่าน ที่เป้นคำโคลง และคำกลอน อย่างเข้าใจความง่ายมาประกอบกับเรื่องเหล่านั้น อีกชั้นหนึ่ง บ้าง บางบท เพื่อเป็นโอกาสให้นักเรียน เริ่มคุ้นเคยกับวรรณคดี และตำนานโวหารต่าง ๆ

นอกจากนั้น ในบางเรื่อง ยังได้แซมรูปภาพประกอบไว้ด้วย เพราะรู้อยู่กับใจชัด ๆ ว่า ธรรมดาเด็กทุกคนชอบใจอย่างที่สุด ที่จะดูรูปของผู้ที่เป็นตัวการสำคัญในเรื่องนิทาน ที่เขากำลังอ่านอยู่นั้น

หากว่าหนังสือ “ครูณศึกษาตอนกลาง” เล่มนี้ได้เป็นเหตุที่ทำให้นักเรียนบางคนยิ่งชอบ การเรียนหนังสือไทยและของน่ารู้อื่น ๆ มากขึ้น ทั้งทำให้เขายังนิยมนับถือในสิ่งที่ควรนับถือ เช่น ความประพฤติอันชอบธรรม ความเลื่อมใสศรัทธาในการปฏิบัติพระผู้เป็นเจ้า ความนบนอบต่อบิดา มารดา ครูบาอาจารย์ ความจงรักภักดีต่อชาติและพระมหากษัตริย์ ฯลฯ เป็นต้น แล้ว ข้าพเจ้าก็จะมี ความยินดีอย่างยิ่ง จะถือว่าหนังสือ ครูณศึกษาเล่มนี้มีผลสำเร็จเต็มตามความประสงค์ของข้าพเจ้า ทุกอย่าง ทุกประการ! สิทธิมิตร ! ขอจงสำเร็จตามความปรารถนาอันนี้ ด้วยเทอญ!”

ฟ. ฮีแลร์

โรงเรียน อัสสัมชัญ วันที่ 18 มีนาคม 1921

“ประโยชน์ แห่ง ครูณศึกษา ตอนปลายนี้คงคล้ายคลึงกันกับประโยชน์ที่ได้มาจากครูณ ศึกษาตอนกลาง เปนแน่ กล่าวคือคงจะให้บรรดานักเรียนได้เรียนรู้ตัวสะกด การันต์ และข้อความ เบ็ดเตล็ด โดยไม่ผู้จะหนักอกหนักใจเท่าไรนัก ทั้งหวังจะได้เป็นประดุจดั่งหนึ่งดวงประทีป ย่อม ๆ ค่อยส่องให้เห็นทางสัมมมปฏิบัติบ้าง นักเรียนจะได้หัดประพฤติชอบด้วยกฎหมายบ้านเมือง และ กฎหมายของพระผู้เป็นเจ้า ที่มีจารึกอยู่ในใจของมนุษย์ทุกคน และซึ่งเป็นหน้าที่อันศักดิ์สิทธิ์ยิ่ง ของครูทั้งปวงควรจะต้องสอนและของนักเรียน ควรจะต้องเริ่มฝึกฝน อบรม นิสัยไว้จนชินแต่ เล็ก ๆ โตขึ้น จะได้เป็นพลเมือง และสัตบุรุษที่ดี โดยเกือบไม่รู้ตัวก็ได้

โรงเรียนอัสสัมชัญ กรุงเทพฯ วันที่ 19 กุมภาพันธ์ 1922 (พ.ศ. 2464)

ฟ. ฮีแลร์

“ฝึกปากในการแต่งหนังสือของท่าน ฟ.อีแลร์นั้น ขึ้นชื่อลือชามาแต่สมัยรัชกาลที่ 6 แล้วด้วยเหตุนี้ เมื่อตั้ง “วรรณคดีสมาคม” ขึ้นในรัชกาลที่ 7 สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ จึงโปรดให้เชิญท่านเจ้าคุณอาจารย์เข้าเป็นสมาชิกด้วย ดูเหมือนจะเป็นฝรั่งคนเดียวที่เป็นสมาชิกแห่งสมาคมอันทรงเกียรติยิ่งนี้...” นอกจากนี้ ท่านยังได้รับเชิญให้เป็นสมาชิก “สยามสมาคม” อีกด้วย (สมาคมอัสสัมชัญ, 2546, หน้า 177)

ท่าน ฟ. อีแลร์ ท่านอ่าน และเข้าใจหนังสือไทยอย่างแตกฉาน ท่านจึงเขียนเรื่องต่าง ๆ ไว้มากมาย ท่านยกเอาคำกลอนของนักปราชญ์โบราณ เช่น ท่านสุนทรภู่ หรือ โคลงโลกนิติ มาประกอบการเขียนของท่าน (สมาคมอัสสัมชัญ, 2546, หน้า 177)

นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยที่แสดงถึงความเข้มข้นทางวิชาการรวมถึงความสามารถของครูในการสอนรวมถึงการนำเทคโนโลยีมาใช้งานในเครือโรงเรียนคาทอลิกเขตกรุงเทพมหานคร ได้ข้อสรุปว่า การบริหารงานวิชาการทั่ว ๆ ไป 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านการนิเทศการศึกษา ด้านการวัดและประเมินผลอยู่ในระดับมาก และการบริหารงานรวมวิชาการทั้ง 4 ด้าน ของผู้บริหาร โรงเรียนประถมศึกษาในเครือคาทอลิกเขตกรุงเทพมหานครในทัศนะของผู้บริหารโรงเรียนและครูหัวหน้าหมวดในโรงเรียนส่วนมาก มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก

ด้านการบริหารงานวิชาการ จากการสังเคราะห์ผลงานวิจัย พบว่าโดยภาพรวมโรงเรียนคาทอลิกส่วนใหญ่มีสภาพการปฏิบัติงานด้านวิชาการในระดับมาก ซึ่งการบริหารงานในโรงเรียนมาตรฐานและคุณภาพพิจารณาได้จากผลงานด้านวิชาการเป็นสำคัญ ผลงานด้านวิชาการจะเป็นสิ่งชี้ให้เห็นถึงมาตรฐานและคุณภาพของสถาบันศึกษานั้น ๆ ว่ามีอยู่มากหรือน้อยเพียงใด

2. การสร้างระเบียบวินัยสำหรับนักเรียน

โรงเรียนคาทอลิกเป็นที่นิยมของคนทั่วไป เพราะนอกจากทางโรงเรียนจะจัดการเรียนการสอนได้รู้คนหน้า ท้นสมัย โรงเรียนยังสร้างเอกลักษณ์ด้วยการปลูกฝังระเบียบวินัย ความเป็นสุภาพชน จะเห็นได้ว่าทางโรงเรียนอัสสัมชัญนั้น ไม่ได้มุ่งเพียงแต่ความรู้อย่างเดียว (มูลนิธิคณะเซนต์คาเบรียลแห่งประเทศไทย, 2544, หน้า 151)

การเน้นเรื่องความมีระเบียบวินัยในโรงเรียน จะเห็นได้จากหนังสือกฎข้อบังคับของมิสซังไทย ซึ่งพระสังฆราชบิเลกัวส์ได้พิมพ์ขึ้นในปี พ.ศ. 2402 (ค.ศ. 1859) พระสังฆราชบิเลกัวส์ ซึ่งมีเนื้อหาในส่วนที่เกี่ยวกับการรักษาระเบียบวินัยในโรงเรียนและค่ายคริสตัง ดังวาทกรรมเชิงนโยบาย (James T. Bretzke, S.J., S.T.D., n.d.) ที่ว่า

“...ห้ามนักเรียนสูบบุหรี่หรือกินหมากที่โรงเรียนและที่วัด หรืออีกข้อหนึ่ง เด็กชายและเด็กหญิงที่แก้ผ้าอาบน้ำจะต้องถูกหวายเขียนห้าที เป็นต้น...”

ในกฎข้อบังคับเล่มนี้เราพบบทลงโทษที่พระสังฆราชปัลเลอแก้วส์กำหนดไว้ด้วย เป็นเรื่องค่อนข้างละเอียดกว่าการลงโทษสมัยปัจจุบัน ดังที่เราพบในข้อที่ 7 (สมศรี บุญอรุณรักษา, 2550, หน้า 292)

“ตามธรรมชาติของเด็ก ๆ ชอบเล่นมากกว่าเรียน ดังนั้นครูจึงต้องเอาใจใส่ดูแล ละไม่เขียนตีเด็กด้วยอารมณ์ หรือด้วยท่าทีหยาบคาย หรือด้วยความโมโหโทโส เมื่อเด็กประพฤติตนไม่เหมาะสม เพราะจะทำให้พวกเขาขาดโรงเรียน และการศึกษาเล่าเรียน ครูต้องไม่เขียนตีเด็ก ๆ เมื่อเขาทำความผิดที่ไม่ร้ายแรง นอกจากเด็กจะทำความผิดซ้ำแล้วซ้ำเล่า แต่ครูจะเขียนตีเด็กก็ต่อเมื่อเด็กเหล่านั้นทำความผิดร้ายแรง และในทุกกรณีที่พระสังฆมัตตสันใจว่าจำเป็น จะต้องมีการผ่อนผันสำหรับเด็กที่เพิ่งเข้าเรียนใหม่”

นอกจากนี้ ท่านยังออกกฎเพื่อป้องกันเด็กทำสิ่งที่ผิดศีลธรรม “ครูต้องไม่อนุญาตให้เด็กสองคนที่ขอลออกจากห้องเรียน ไปทำธุระส่วนตัวพร้อมกันเด็ดขาด เด็กที่ต้องการออกนอกห้อง ต้องรอนกว่าเด็กที่ออกไปก่อนกลับมา” สมัยนั้นห้ามจัดเด็กผู้ชาย และเด็กผู้หญิงไว้ในห้องเรียนเดียวกัน หรือในโรงเรียนเดียวกันเด็ดขาด และถือเป็นเรื่องเคร่งครัดมาก เพื่อหลีกเลี่ยงการพบปะกันระหว่างเด็กหญิง และเด็กชาย ดังตัวอย่างต่อไปนี้ (สมศรี บุญอรุณรักษา, 2550, หน้า 293)

“ข้อที่ 10 เด็กผู้ชาย และเด็กผู้หญิงต้องไม่มาควาควัดพร้อมกันเด็ดขาด แต่จะมาในเวลาต่างกัน และการมาทำความสะอาดนี้ ต้องทำด้วยอาการสงบเสงี่ยม ถือความเงียบอย่างเคร่งครัด ภายใต้การดูแลของครูผู้ชายสำหรับเด็กผู้ชาย และครูผู้หญิงสำหรับเด็กหญิง

ข้อที่ 13 ห้ามเด็กผู้ชาย และเด็กผู้หญิงเล่นด้วยกัน แม้ในที่สาธารณะ และต้องถือเรื่องนี้ด้วยความซื่อสัตย์ เด็กทั้งสองเพศจะไม่สนทนากันด้วยภาษาที่แสดงความเป็นกันเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งห้ามเด็กทั้งสองเพศอาบน้ำร่วมกันเป็นอันขาด”

ช่วงหนึ่งที่เจษฎาจารย์ ฟ.ฮีแลร์เป็นอาจารย์ในฝ่ายปกครอง ท่านเป็นที่กล่าวขวัญอย่างมาก เพราะเป็นผู้รักษาระเบียบข้อบังคับของโรงเรียนอย่างเข้มงวดกวดขัน หากผิดแล้วเป็นลงโทษทันที แม้จะเป็นเจ้านายสูงศักดิ์ก็ไม่เคยละเว้น เมื่อมองอย่างผิวเผินแล้วดูเหมือนเป็นคนดุร้ายเกรี้ยวกราดมาก แต่เมื่อมองอย่างลึกซึ้งพบว่ากิริยาท่าทางที่ท่านแสดงออกนั้นเป็นกุศโลบายในการปกครองอย่างหนึ่งเท่านั้น (ฟ.ฮีแลร์, 2540)

กฎระเบียบ การอบรมที่ยังสืบทอดอยู่จนถึงในปัจจุบันของโรงเรียนในเครือมูลนิธิคณะเซนต์คาเบรียล คือ ระเบียบวินัย การปฏิบัติตนของนักเรียนต่อสถาบัน ต่อครูอาจารย์ และต่อนักเรียนด้วยกันเองทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน เหล่านี้มีส่วนหล่อหลอมนักเรียนของโรงเรียนในเครือมูลนิธิคณะเซนต์คาเบรียล ให้เป็นเด็กมีคุณภาพ อย่างเช่น ภราดาฮีแลร์ที่ชี้ให้นักเรียนเก็บกระดาษบนพื้น เน้นระเบียบเรื่องการขาดเรียน การมาสาย ตลอดจนอบรมนักเรียนเป็นประจำทุก

สัปดาห์ ดังเช่น อัสสัมชนิกที่กล่าวถึงโรงเรียนอัสสัมชัญ (สมาคมอัสสัมชัญ, 2546) ดังวาทกรรมเชิง
เรื่องเล่า (James T. Bretzke, S.J., S.T.D., n.d.) ที่ว่า

ศาสตราจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์ อัสสัมชนิก : เลขประจำตัว 3570 ได้เล่าไว้ว่า (สมาคม
อัสสัมชัญ, 2546)

“ออกจากโรงเรียนเมื่อปี ค.ศ. 1924 (พ.ศ. 2467) ก็ยังระลึกถึงบุญคุณของโรงเรียนอยู่มิรู้
หาย เพราะโรงเรียนอัสสัมชัญสอนผมมิใช่เพียงให้รู้แต่วิชา แต่สอนให้ผมมีความสำนึกในหน้าที่
(Sense of Duty) ทำงานหนัก ทำงานละเอียด และอยู่ในระเบียบวินัย”

นายบัญชา ลำช้า อัสสัมชนิก : เลขประจำตัว 9950 กล่าวว่า

“โรงเรียนนี้เป็นที่รับรู้กันทั่วไปถึงความเข้มงวดกวดขันในเรื่องความมีระเบียบ และวินัย
นับแต่การเขียนลายมืออันเป็นระเบียบเรียบร้อย และการแต่งกายอันประณีตที่ติดมาจนโต”

พันเอก (พิเศษ) ดร. ถนัด คอมันตร์ กล่าวถึงความประทับใจในโรงเรียนอัสสัมชัญมาก
ที่สุด คือ

“การมีระเบียบวินัยที่สร้างสมติดตัวให้กับนักเรียนอัสสัมชัญ และความเป็น
ประชาธิปไตย รวมถึงความเสมอภาค”

พระยาอนุกฤษฎ์ราชมณฑลพิเยร์ (ก๊าด วัชโรทัย) ได้แสดงถึงความเชื่อมั่นในเรื่องระเบียบวินัย
ของโรงเรียนอัสสัมชัญ ดังจดหมายที่เขียนถึงภรรยา ฟ.อีแลร์ เมื่อครั้งที่ท่านอยู่ยุโรป ดังนี้

“... เมื่อลูกทั้งสองเรียนจบประถมปีที่ 2 แล้ว จะควรมาเรียนภาษาฝรั่งเศสได้หรือยัง หรือ
ว่าจะต้องให้เรียนประถมปีที่ 3 ไปก่อน ทำทางดูขยันเรียนดี ความประสงค์ อยากจะให้เขาขยัน
ขันแข็งอันเป็นลักษณะสมบัติของนักเรียนอัสสัมชัญ และเป็นความที่รู้จักหน้าที่ของพลเมืองที่ดี ...”

พระยาอนุমানราชธน (ธง เสงี่ยม โกเศศ) อัสสัมชนิก : เลขประจำตัว 1112 กล่าวถึง
ระเบียบวินัยของโรงเรียนอัสสัมชัญว่า

“ในโรงเรียนอัสสัมชัญขณะกินข้าวกลางวัน บาทหลวงที่เป็นครูก็เข้าไปกินข้าวกลางวัน
ร่วมกับนักเรียนกินนอน ระหว่างรับประทานอาหารจะมีนักเรียนรุ่นใหญ่คนหนึ่งจะผลัดเวรกันขึ้น
ไปบนที่ที่จัดไว้ อ่านหนังสือให้เพื่อนผู้รับประทานอาหารฟัง นาน ๆ ที่บาทหลวงจะทักขึ้นเมื่อ
ผู้อ่านผิด ผิดจังหวะ หรือผิดทำนอง ผู้อ่านจะรับประทานอาหารกลางวันทีหลัง นักเรียนภายนอกจะ
ไม่มีใครเดินผ่านไปทางนั้น บังเอิญท่านเดินผ่านไปจึงถูกให้ไปยืนหน้าห้องกินข้าว จนนักเรียนใน
ห้องรับประทานอาหารจนอิ่มแล้วจึงจะได้ไป การที่ต้องไป “ยืนหน้าห้องกินข้าว” เป็นคำใช้เรียก
นักเรียนที่ทำผิดมากจึงถูกลงโทษเพื่อให้เจ็ด”

บัณฑิต กันตะบุตร อัสสัมชนิก : เลขประจำตัว 9263 กล่าวถึงการสร้างระเบียบวินัยของ
โรงเรียนอัสสัมชัญว่า

“การที่นี้เข้มงวดกว่าโรงเรียนรัฐบาลที่ท่านเรียนมา ทุกวันมีการบ้านซึ่งต้องใช้เวลาทำ 3 ชั่วโมง เป็นอย่างน้อยจึงจะเสร็จทุกวัน มีห้องจำ โคลง กลอน ของจีนตักวีกอังกฤษ และสุนทรพจน์ของผู้มีชื่อเสียงระดับโลกที่เข้าชั้นเรียนตอนเช้า นักเรียนต้อง recite ให้ได้ หากนักเรียนคนใดท่องไม่ได้ ก็ต้อง “อยู่เย็น” คือ ยืนตามเสาจนกว่าจะท่องได้ อาจจะ 4 โมงเย็น หรือ 6 โมงเย็นก็ได้ จึงจะได้กลับบ้านได้ การเรียนแบบระบบเข้มงวดเช่นนี้ ทำให้ทำต้องเอาจริงกับการเรียนอย่างไม่เคยเป็นมาก่อน หากไม่ได้รับการศึกษาที่โรงเรียนนี้มาก่อน ท่านคงจะไม่มีอนาคต เช่น ปัจจุบันนี้แน่นอน และที่โรงเรียนนี้ ท่านมีโอกาสได้พบอาจารย์ชาวต่างประเทศหลายท่านซึ่งมักเล่าเรื่องเกี่ยวกับการศึกษา และวัฒนธรรมของประเทศเหล่านี้ให้ฟังเสมอ จนทำให้ท่านตัดสินใจว่า トラบโดที่มีชีวิตอยู่ จะขอข้ามน้ำข้ามทะเล ไปศึกษาต่อ ณ ต่างประเทศ โดยเฉพาะประเทศอังกฤษ ฝรั่งเศส และสหรัฐอเมริกา

เมื่อเรียนจบชั้นมัธยมปีที่สามแล้ว ท่านต้องย้ายไปอยู่กับอาของท่าน ทำให้ท่านต้องย้ายมาเรียนต่อที่ “โรงเรียนอัสสัมชัญ กรุงเทพฯ” บังเอิญกระทรวงศึกษาธิการ มีคำสั่งให้โรงเรียนเอกชนปรับหลักสูตรให้ทัดเทียมกับโรงเรียนรัฐบาล ทำให้ท่านได้เรียนต่อที่โรงเรียนอัสสัมชัญในชั้นมัธยมปีที่ 5 แทนที่จะอยู่ชั้นมัธยมที่ 4 ปีแรกที่ย้ายมาอยู่ที่โรงเรียนอัสสัมชื่อนั้น ท่านเป็นเด็กประจำ ซึ่งก็มีกฎระเบียบปฏิบัติมากมาย เช่น วันธรรมดา ต้องตื่นนอนเวลา 05.00 น. บราเดอร์จะตบมือ 3 ครั้ง พร้อมเปิดไฟสว่างทุกห้อง (ส่วนมากเป็นห้องโถงยาว) แล้วให้เวลาอาบน้ำ ล้างหน้า ไม่เกิน 15 นาที ก็ต้องรีบเข้าแถวกลับ ไปยังห้องนอน (Dormitory) เพื่อแต่งตัว มีเวลาเตรียมตัว 30 นาที ก่อนจะลงมาข้างล่าง

เวลา 06.00 น. พวกถือศาสนาคาทอลิกจะเข้าแถวไปวัดอัสสัมชัญ ส่วนผู้ที่มิได้ถือศาสนาคาทอลิกก็จะเข้าแถวเดินขึ้นไปห้อง Study เพื่อทำงานที่ยังไม่เรียบร้อย เวลา 07.00 น. ก็ลงมารับประทานอาหารเช้าพร้อมกับเด็กซึ่งกลับจากวัด เวลา 08.30 น. เข้าแถวเดินเข้าห้องเรียน สิ่งแรกคือ ทำความเคารพครูประจำชั้นด้วยการทักทาย “Good Morning Master” แล้วยืนประมาณ 3 นาที เพื่อให้เด็กคาทอลิกสวดขอพรพระผู้เป็นเจ้า ส่วนเด็กอื่น ๆ เพียงแต่ยืนนิ่ง พอเสร็จก็เริ่มเรียนตามตารางสอน”

สิ่งที่กล่าวมาข้างต้นแสดงให้เห็นว่าโรงเรียนคาทอลิกในสมัยนั้นมีกฎระเบียบที่ชัดเจน และมีบทลงโทษที่แน่นอนให้แก่ครูผู้สอนและเด็กนักเรียน ทำให้นักเรียนทราบถึงบทบาทหน้าที่ของตนเองได้ชัดเจนว่าต้องปฏิบัติตัวอย่างไร ผลที่นำจะเกิดขึ้นคือนักเรียนที่เรียนในโรงเรียนคาทอลิกในยุคแรกน่าจะเป็นเด็กที่มีความประพฤติเรียบร้อย และมีระเบียบวินัยสูง

การเน้นระเบียบวินัยในโรงเรียนคาทอลิกจะเห็นได้จาก วัตถุประสงค์ของโรงเรียน เซนต์คาเบรียล คือเพื่อให้การศึกษาที่มีคุณภาพแก่เยาวชน และพัฒนาให้เป็นคนที่มีวินัย มีคุณธรรม

จริยธรรมเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ (Perfect man) (มูลนิธิคณะเซนต์คาเบรียลแห่งประเทศไทย, 2544, หน้า 157 – 158)

ชื่อเสียงประการหนึ่งของโรงเรียนคาทอลิกคือ ด้านชื่อเสียงของนักเรียนในโรงเรียนคาทอลิก มีวินัยในตนเอง และความรับผิดชอบต่อหน้าที่ มีความประพฤติดีและมีสัมมาคารวะ จึงถือว่าประสิทธิภาพของครูในโรงเรียนคาทอลิกในการอบรมบ่มนิสัยสร้างระเบียบวินัยแก่นักเรียนเป็นประจำ

ในสถานการณ์ร่วมสมัยเราพบว่าโรงเรียนคาทอลิกยังได้ดำเนินการจัดการศึกษาโดยมุ่งอบรมสั่งสอนเด็ก และเยาวชนให้เติบโตเป็นพลเมืองดีของชาติ ด้วยความรักเอาใจใส่จนมีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับของสังคม โดยเฉพาะโรงเรียนที่มีการปรับปรุงคุณภาพอยู่เสมอ จนเป็นที่ยอมรับของคนในสังคม ดังจะเห็นได้จากคำกล่าวของกรมล ทอชมรรชาติ ที่ว่าสถาบันการศึกษาคาทอลิกได้ให้ความสำคัญและยืนหยัดในจุดเด่นของการสร้างและอบรมเด็ก เยาวชน และบุคลากร ให้เป็นทั้งคนดี และคนเก่ง มาเป็นเวลาช้านานอย่างมีประสิทธิภาพ (สายสุตา กิจประยูร, 2544)

นอกจากนี้คำกล่าวของพระไพศาล วิสาโล (เสรี พงศ์พิศ, 2525, หน้า คำนำ) ได้เล่าไว้ว่า

“โดยส่วนตัวข้าพเจ้ารู้สึกสำนึกถึงบุญคุณของภราดาคณะเซนต์คาเบรียล รุ่นบุกเบิกเป็นพิเศษที่ได้เป็นหลักในการประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ให้ตั้งแต่เยาว์วัย และที่สำคัญคือเป็นแบบอย่างในการประพฤติปฏิบัติ อันหาได้ยากในสังคมและสถานศึกษาทุกวันนี้”

การอุทิศตนเพื่อการศึกษาเป็นมรดกจากอดีตที่ผู้บริหาร และครูบาอาจารย์ในโรงเรียนคาทอลิกได้สืบทอดต่อกันมา จนกระทั่งถึงปัจจุบัน อันเป็นที่รับรู้ทั่วไปในสังคมไทย

3. การสอนภาษาอังกฤษ

จุดเด่นอีกประการหนึ่งของโรงเรียนในเครือมูลนิธิคณะเซนต์คาเบรียล คือ การสอนภาษาอังกฤษ เนื่องจากความรู้ทางภาษาอังกฤษ ของนักเรียนอัสสัมชัญจะเป็นส่วนสำคัญในการเข้าสู่ความทันสมัยของประเทศไทย และช่วยพัฒนาชาติบ้านเมืองในทางเศรษฐกิจได้ด้วย

การให้ความสำคัญกับภาษาอังกฤษ เริ่มต้นจากเจ้าฟ้ามงกุฎฯ ทรงเรียนรู้ภาษาอังกฤษ เพื่อจะเป็นสื่อในการแลกเปลี่ยน ตามจริงพระองค์เองทรงศึกษาภาษาอังกฤษอยู่กับ มร.คาสเวลล์ หมอสอนศาสนาเป็นเวลา 6 ปี จนทรงอ่าน และรับสั่งได้ ทรงปรารภเหตุที่ต้องศึกษาภาษาฝรั่งเพิ่มเติมว่า (สมาคมอัสสัมชัญ, 2546, หน้า 12-13)

“...แต่แผ่นดินก่อนมา พวกข้าฯ ยังไม่ได้ไปใหญ่ในราชการแผ่นดิน แต่เห็นว่าท่านผู้ครองแผ่นดินครั้งนั้นคือการเปนโบราณ ๆ ป่า ๆ นักพูดเจรจากันไม่เข้าใจ กลัวว่าทำไป ๆ กลัวจะลืมหูลง แลเห็นว่าอายุตัวยังหนุ่มอยู่ จะอยู่ไปได้นาน จึงคิดอ่านร่ำเรียนหนังสือ และภาษาอังกฤษ ที่รู้มาแต่ก่อนยังไม่ได้ว่าราชการแผ่นดิน เพราะไว้ใจว่าภาษาที่รู้จะเป็นที่พึ่งคุ้มครอง

ตัวเองได้อย่างหนึ่ง ไม่รู้ว่าจะอย่างไรต่ออย่างไร จะอยู่ที่นี้ถ้านำไปข้างไหน ภาษากว้างดีกว่าภาษาแคบ...”

ต่อมาหลังการลงนามในสนธิสัญญา “เบาริง” ในสมัยรัชกาลที่ 4 เมื่อปี พ.ศ. 2398 ยังความตื่นตัวในการอุดหนุนความคืบหน้าให้เกิดขึ้นในทุกภาคของสังคม และเป็นจุดกำเนิดของกิจกรรมสมัยใหม่จำนวนมากในเวลาต่อมา อิทธิพลของอังกฤษที่แพร่เข้ามาในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ส่งผลให้การเรียนภาษาอังกฤษยิ่งเป็นที่นิยมแพร่หลาย ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเมื่อครั้งยังครองพระยศเป็น “เจ้าฟ้ามงกุฎ” และทรงผนวชอยู่นานถึง 26 ปี ก็ได้ทรงใช้เวลาระยะนั้นศึกษา ไม่เฉพาะแต่หลักพระพุทธศาสนาเท่านั้น หากยังทรงศึกษาประวัติศาสตร์ และขนบธรรมเนียมประเพณีของประเทศไทย และทรงให้ความสำคัญกับการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษา “ภาษาอังกฤษ” จนมีความเชี่ยวชาญ เพราะทรงตระหนักดีว่าภาษาอังกฤษจะเป็นหนทางนำไปสู่วิชาการที่ก้าวหน้าของตะวันตก และด้วยเหตุนี้จึงทรงอาศัยภาษาอังกฤษ ทรงศึกษาคณิตศาสตร์ ดาราศาสตร์ และวิทยาการแขนงอื่น ๆ ซึ่งยังไม่เป็นที่รู้จักกันในประเทศไทย ในเวลาต่อมาทรงสามารถตรัสภาษาบาลี และภาษาอังกฤษได้คล่องแคล่ว (สมาคมอัสสัมชัญ, 2546, หน้า 14)

เซอร์ จอห์น เบาริง ผู้สำเร็จราชการเมืองฮ่องกง ซึ่งได้เข้ามาในประเทศไทยเพื่อเจรจาสนธิสัญญาที่ประเทศเราได้ทำกับประเทศอังกฤษ ได้เขียนหนังสือเรื่อง “เมืองไทย” ไว้เล่มหนึ่ง ท่านได้กล่าวถึง พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีข้อความดังนี้ “...เป็นตัวอย่างที่หายาก และดีเด่นยิ่งของพระมหากษัตริย์ทางตะวันออก ที่ได้ทรงอุทิศเวลา และความสามารถเพื่อศึกษาวรรณคดี และปรัชญาของชาวตะวันตกจนเป็นผลสำเร็จ” นายดับบลิว เอ. อาร์ วูด ผู้เคยเป็นกงสุลใหญ่อังกฤษในประเทศไทย เขียนไว้ในหนังสือ “ประวัติศาสตร์ของเมืองไทย” พ.ศ. 2469 (ค.ศ. 1926) หน้า 278 ว่า “พระรามาธิบดีที่ 4 เป็นบุคคลที่ดีเด่นอยู่มาก ตรัสภาษาอังกฤษได้คล่องแคล่ว และทรงพระอักษรในภาษานั้นได้ในสำนวนที่สละสลวย แม้ในบางประการ พระองค์ยังทรงเคร่งครัดยึดถือขนบธรรมเนียมประเพณีเดิม แต่ในเรื่องที่สำคัญทุกเรื่อง พระองค์ทรงเลือกข้างฝ่ายที่จะนำไปสู่ความเจริญก้าวหน้าเสมอไป” เมื่อได้เสวยราชย์แล้วก็ส่งเสริมให้พระราชโอรส และพระราชธิดาได้มีโอกาสศึกษาภาษาอังกฤษ และวิทยาการต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง (สมาคมอัสสัมชัญ, 2546, หน้า 14)

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสนับสนุนโรงเรียนหมอสอนศาสนาที่เข้ามาเปิดในประเทศไทย เพื่ออบรมสั่งสอนให้คนไทยมีความรู้ในภาษา วรรณคดี และวิทยาการของตะวันตก ทรงส่งเสริมให้เจ้าจอมพระราชโอรสธิดา ได้รับการศึกษาภาษาอังกฤษ เมื่อทรงครองราชย์แล้วประมาณ 3 เดือน ได้โปรดให้ภรรยาหมอสอนศาสนา เช่น นางบริดเลน นางแมททูน

ไปสอนภาษาอังกฤษในพระบรมมหาราชวังเป็นเวลา 3 ปี และต่อมาได้ทรงจ้าง “เหม่มแอนนา เลียวโนเวนส์” เป็นครูในพระบรมมหาราชวังอย่างเป็นทางการ (สมาคมอัสสัมชัญ, 2546, หน้า 14)

การมีรับสั่งให้หาครูฝรั่งจากเมืองสิงคโปร์มาเป็นผู้ถวายอักษรให้บรรดาพระราชโอรส และพระราชธิดา ในที่สุดก็โปรดเกล้าฯ ให้จ้าง “แอนนา เลียวโนเวนส์” สตรีชาวอังกฤษให้เข้ามา รับหน้าที่นี้เมื่อปี พ.ศ. 2405 (ค.ศ. 1862) พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯ เมื่อครั้งยังทรงพระยศเป็น “เจ้าฟ้ามงกุฎ” ก็ได้ศึกษาภาษาอังกฤษกับนางแอนนา เลียวโนเวนส์ จนมีพระชันษาครบผนวชเป็น สามเณรในปี พ.ศ. 2405 (ค.ศ. 1862) เมื่อเสวยราชย์แล้วยังทรงศึกษาภาษาอังกฤษกับ Mr. Francis G. Peterson ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2416 (ค.ศ. 1873) พร้อมทั้งให้ตั้งโรงเรียนหลวงสำหรับสอนภาษาอังกฤษอีก โรงเรียนที่ติดสองชั้น ริมประตูพินานไชยศรีด้านตะวันออก (สมาคมอัสสัมชัญ, 2546, หน้า 14 - 15)

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล : รัชกาลที่ 8 ได้มีพระราชปณิธานเกี่ยวกับการเรียนภาษาอังกฤษ ดังวาทกรรมเชิงนโยบาย (James T. Bretzke, S.J., S.T.D., n.d.) ที่ว่า (สมาคม อัสสัมชัญ, 2546, หน้า 30)

“เพราะฉะนั้น เมื่อเราได้ทราบว่า นักเรียน ไม่สู้มีผู้พอใจเรียน ในภาษาอังกฤษ แลการที่จัด แบบอย่างซึ่งจะนำให้นักเรียน ได้เรียนภาษาอังกฤษมากขึ้นยังไม่เป็นการเรียน ก็มีผลเสียคายนัก บัดนี้จึงขอเตือนเจ้าพนักงานกรมศึกษาธิการ ให้คิดจัดการที่จะนำให้เด็กเล่าเรียนภาษาอังกฤษให้ มากขึ้นกว่าแต่ก่อน แลขอตักเตือนนักเรียนทั้งปวงให้อุตสาหะเล่าเรียนภาษาอังกฤษให้มากขึ้น คง จะเป็นทั้งประ โยชน์ตัวแลประ โยชน์ในราชการต่อไปภายในมากเป็นแท้

การได้เรียนภาษาอังกฤษ และภาษาต่างประเทศจาก นักบวชชาวต่างชาติ ซึ่งถือได้ว่าเป็น เจ้าของภาษา ซึ่งออกเสียง สำเนียง และมีความสามารถในการใช้ภาษาดังกล่าวสูงกว่าคนไทย รวมทั้งการใช้หนังสือตำราอังกฤษในการเรียน (ปิยนุช สุวรรณทัต, 2540, หน้า 162)

บัณฑิต กันตะบุตร อัสสัมชัญ : เลขประจำตัว 9263 ได้กล่าวถึงการให้ความสำคัญของ ภาษาอังกฤษของโรงเรียนอัสสัมชัญว่า (สมาคมอัสสัมชัญ, 2546)

“หลักสูตรของ โรงเรียนอัสสัมชัญนั้น แตกต่างกับ โรงเรียนรัฐบาลค่อนข้างมาก ภาษาอังกฤษ ภาษาฝรั่งเศส ยังได้รับความสำคัญเหนือภาษาไทย ตำราเรียนนอกจากวิชาภาษาไทย ก็ เป็นภาษาอังกฤษ หรือภาษาฝรั่งเศสทั้งหมด โรงเรียนนี้เข้มงวดให้มีการบ้าน และท่องจำมากมายแม้แต่ วิชาจริยธรรม (Morals) ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ วิทยาศาสตร์ คุณครูก็บังคับให้ท่องประโยชน์ของ การท่องจำ มันช่วยให้พูดภาษาต่างประเทศคล่องขึ้นมาก จึงนึก “ขอบคุณ” โรงเรียนอัสสัมชัญ อยู่ กระทั่งทุกวันนี้”

ความสามารถด้านภาษาอังกฤษของนักบวชต่างชาติที่เข้ามาสอนในโรงเรียนคาทอลิก ส่งผลดีต่อนักเรียนในสมัยนั้นเป็นอย่างมาก ดังเช่นที่มาแมรีบุญประจักษ์ ทรชรทรานนท์ เล่าว่า (สภามหาวิทยาลัยโรมันคาทอลิก, 2550, หน้า 84 - 85)

“ซิสเตอร์ที่สอนอนุบาลคนแรกคือมาเธอร์เทเรซา จมมอนเตสซอรี จากประเทศอังกฤษ ก็เอาระบบจากที่นั่นมาสอนนักเรียนไทยกับนักเรียนชาวต่างชาติในชั้นอนุบาลมีครั้งต่อครั้งเด็กไทยมาทอมเดียวก็พูดภาษาอังกฤษได้ เพราะว่ามีเด็กน้อย มาเธอร์เทเรซาเ็นสอนทั้งวันเป็นภาษาอังกฤษ เด็กได้ยินก็จำได้”

นอกจากนี้ยังพบว่าโรงเรียนคาทอลิกยังได้มีการจัดมีการจัดระบบการเรียนการสอนนอกห้องเรียน เพื่อสร้างความคุ้นเคยในการใช้ภาษาอังกฤษให้กับนักเรียน ดังที่พระยาอนุমানราชชน (ชง เสงี่ยม โกศล) อัสสัมชินิก : เลขประจำตัว 1112 ได้กล่าวว่า (สมาคมอัสสัมชัญ, 2546)

“....ยื่นหน้าห้องกินข้าว” เพราะพูดภาษาไทยขณะอยู่ในโรงเรียน ซึ่งโรงเรียนห้าม ถ้าจะพูดจะต้องพูดภาษาอังกฤษ ในเดือนเดียวกัน ถ้าถูกจับได้ 3 ครั้ง จึงจะถูกลงโทษ”

นายดิเรก ชัยนาม อัสสัมชินิก : เลขประจำตัว 3303 กล่าวถึงความโดดเด่นทางด้านภาษาอังกฤษของโรงเรียนอัสสัมชัญ ดังนี้ (สมาคมอัสสัมชัญ, 2546)

“....ขณะที่ศึกษาต่อทางกฎหมาย ได้ทำหน้าที่ล่ามไปด้วย ซึ่งเป็นผลดีที่ได้รับจากโรงเรียนอัสสัมชัญ เพราะโรงเรียนอัสสัมชัญในสมัยนั้นเปิดสอนเป็นสองภาษา คือ ภาษาฝรั่งเศส และภาษาอังกฤษ ผู้ที่สำเร็จออกไปจึงมีความรู้ความสามารถในด้านภาษา และเก่งในการตอบโต้ภาษาเป็นอย่างดี จะเห็นได้จากความสำเร็จของแต่ละคนที่เป็นศิษย์เก่าของโรงเรียนอัสสัมชัญที่สั่งสมความรู้ในด้านภาษาเป็นอย่างดี”

ในช่วงที่โรงเรียนได้ดำเนินการสอนในปีแรกจนถึงสิ้นปี เวลาหยุดทอมก็มีการแสดงละครพูด และบทร้องเพลงเป็นภาษาอังกฤษ ภาษาฝรั่งเศส และภาษาไทย พร้อมกันทั้งสามภาษา ซึ่งเป็นของแปลกสำหรับสมัยนั้นมีใช้น้อย เพราะในครั้งนั้นคนทั้งบ้านทั้งเมือง แทบจะหาผู้ฟังเข้าใจไม่ได้สักคนเดียว หรือจะหมดทั่วประเทศก็เกือบจะว่าได้ (สมาคมอัสสัมชัญ, 2546, หน้า 217)

หนังสือพิมพ์ชื่อ “สยามวิกตี แอดเวอร์ไทเซอร์” ลงวันที่ 25 เดือนดิเซมเบอร์ พ.ศ. 2428 (ค.ศ. 1885) เขียนไว้ว่า (สมาคมอัสสัมชัญ, 2546, หน้า 217)

“โรงเรียนในปกครองของคณะบาทหลวงคาทอลิกในกรุงเทพฯ พึ่งทำให้ประชาชนพากันรู้สึกแปลกประหลาด และตื่นเต้นด้วยกันมิใช่น้อย คือ นักเรียนของบาทหลวงนั้น ได้เริ่มหัดเล่นละครพูดภาษาอังกฤษ ภาษาฝรั่งเศส และภาษาไทย ซึ่งแต่ไหนแต่ไรมาไม่เคยมีใครนึกฝันว่าจะมีขึ้นจริง และมีใช้สักแต่เล่นพอเป็นพิธีเท่านั้น แต่เล่นทำท่าอย่าง และพูดจาจะฉานชัดถ้อยชัดคำ จนทำให้ผู้ฟังพากันพิศวงไปด้วยกันทั้งนั้น นับว่าเป็นเกียรติยศอันยิ่งใหญ่ แก่ครูผู้ฝึกหัดได้หัดเด็ก

เล็ก ๆ เหล่านั้น คณะครูเหล่านั้นควรได้รับคำชมเชยเป็นอย่างยิ่ง บรรดาที่ไปร่วมงานสิ้นปีของนักเรียนคราวนี้มีชนทุกชั้น ทุกภาษาที่มีอยู่ในพระนคร เป็นต้น พระเจ้าน้องยาเธอพระองค์เจ้าศิวิกรม (กรมพระยาดำรงราชานุภาพ) เจ้าพระยาศรีพิพัฒน์เจ้าพระยามหินทร...แล้วแต่พากันชมเชยความเพียรอุตสาหะของคุณพ่อกลมเบตกันทั้งนั้น”

การแสดงละครนำมาซึ่งความดีใจ ตื่นเต้น ของพ่อแม่ผู้ปกครองในความสามารถของบุตรหลานของตน

รุ่งขึ้นปีใหม่ วันที่ 26 มกราคม พ.ศ. 2429 (ค.ศ. 1886) โรงเรียนอัสสัมชัญเปิดเรียนเป็นปีที่สอง คราวนี้นักเรียนทวีมากขึ้นเป็นลำดับจนสิ้นปีนั้นนับได้จำนวนนักเรียน 130 คน

หนังสือ “เสตรดส์ ไคม” ลงข่าวว่า

“โรงเรียนอัสสัมชัญในกรุงเทพฯ นั้นเปิดเรียนเพียงสองศกเท่านั้น แต่ก็สำเร็จการงานจนเป็นที่พิสวงของผู้ที่ได้มีโอกาสไปแลเห็นเสียแล้ว ในงานสิ้นปีที่สองนี้ นักเรียนได้เล่นละครพูดภาษาอังกฤษ และภาษาฝรั่งเศสให้มหาชน และบิดามารดาผู้ปกครองนักเรียนฟังดู แท้จริงเป็นที่อัศจรรย์ใจที่เด็กฝ่ายบูรพาทิศ ซึ่งมีได้ยินได้ฟังภาษาอังกฤษ หรือคนฝรั่งเศสพูดจากภาษาเหล่านั้นมาก่อน เป็นแต่เรียนรู้อาจหนังสือเรียน ยังอาจพูดจาชัดเจนได้ถึงเพียงนี้ ที่ว่าชัดเจนอย่าเข้าใจว่า ผู้นั้นฟังเป็นแต่เพียงรู้เรื่องมีรูเรื่องบ้างเท่านั้น ที่จริงรูจนไม่มีที่สงสัยสนเท่ห์สักนิดเดียว กลับสงสัยแต่ว่าเด็กนี้จะมีใครคนไทยจะเป็นเด็กเมืองนอกกระมัง

“Bravo! les petits Siamois qui parlent si bien français”

บราโว ! แลส ปติตัส ซินูอาส ก็ ปาร์ล ซิ เบียง ฟรังแซส” แปลได้ว่า “ไชโย ! แก่เด็ก ๆ ไทย ที่พูดสำเนียงอังกฤษ ฝรั่งเศสชัดเจนถึงเพียงนี้” นี่เป็นคำพูดของฝรั่งที่มาั่งดู และฟังคนหนึ่งได้พูดออกมาให้เข้าหูของผู้เป็นหน้าที่เล่าเรื่อง” (สมาคมนอัสสัมชัญ, 2546, หน้า 217 - 220)

และในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นช่วงที่ประเทศสยามต้องเผชิญกับสภาวะตกต่ำทางเศรษฐกิจอยู่ พระองค์จึงทรงตั้งความหวังว่า ด้วยความรู้ทางภาษาอังกฤษ และภาษาฝรั่งเศส ของนักเรียนของโรงเรียนในการดูแลของภราดาคณะเซนต์คาเบรียลน่าจะสามารถนำไปช่วยชาติบ้านเมืองในทางเศรษฐกิจได้ด้วย ดังปรากฏในพระบรมราโชวาทตอนต่อไป ความว่า (สมาคมนอัสสัมชัญ, 2546, หน้า 72)

“ในเวลานี้เมืองไทยเรายังขาดสิ่งสำคัญอีกอย่างหนึ่งสำหรับความเจริญ คือ ในทางพาณิชย์การของเรานั้นยังไม่เจริญพอ เมื่อเราได้บำรุงฐานะเรา เปลี่ยนแปลงการปกครองจนถึงขั้นที่สุดเป็นที่นิยมของประเทศต่าง ๆ ถึงขั้นนี้แล้ว จึงถึงเวลาที่เรควรจะนึกถึงการที่จะบำรุงบ้านเมืองให้สมบูรณ์ในทางกลีกรรม พาณิชการ และทรัพย์สินการอีกอย่างหนึ่ง เพราะ ฉะนั้นข้าพเจ้าหวังว่า พวกเจ้าทั้งหลาย คือพวกนักเรียนของโรงเรียนอัสสัมชัญนี้เองคงจะเป็นหัวหน้าในทางนี้เหมือนกัน เท่าที่

ได้เป็นหัวหน้าในทางเปลี่ยนแปลงการปกครองมาแล้ว หวังว่าคงจะช่วยกันคิดในเรื่องที่จะส่งเสริมพาณิชย์การของเราให้เจริญเทียมทันกับประเทศอื่นอีกอย่างหนึ่ง”

จากพระบรมราโชวาทที่ยกมานี้ เป็นเครื่องยืนยันชัดเจนว่า การที่โรงเรียนในเครือมูลนิธิคณะเซนต์คาเบรียล มีความก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็ว มีผู้นิยมส่งบุตรหลานเข้าเรียนเป็นจำนวนมาก นั่นก็เพราะมองเห็นว่า บุตรหลานที่เข้าเรียนในโรงเรียนนี้ สามารถพูดภาษาฝรั่งเศสได้จนเป็นที่ปลื้มใจของพ่อแม่ผู้ปกครอง แต่ก็เป็นที่ปฏิเสธไม่ได้อีกเช่นกันว่า ขณะนั้นภาษาอังกฤษ ภาษาฝรั่งเศส มีความสำคัญเป็นที่ต้องการของทางบ้านเมืองมาก และนักเรียนที่จบออกไปที่มีความรู้ภาษาอังกฤษ และภาษาฝรั่งเศสติดตัว และได้้นำความรู้นี้ออกไปเป็นกำลังช่วยประเทศได้เป็นอย่างดี สามารถยกระดับของประเทศชาติให้เป็นที่ยอมรับของชาติในยุโรป แม้แต่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็ยังทรงตั้งความคาดหวังไว้กับโรงเรียนด้วยการ ให้ผลิตนักเรียนออกไปช่วยแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจของชาติได้ (สมาคมอัสสัมชัญ, 2546, หน้า 263)

ดังนั้นชื่อเสียงอันโดดเด่นที่ได้รับการยอมรับจากสังคมภายนอกตลอดเวลา คือ ความเชี่ยวชาญในด้านการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศ คือ ภาษาอังกฤษ ภาษาฝรั่งเศส

จากการที่การศึกษาคาทอลิกประสบความสำเร็จ ทำให้คาทอลิกกลายเป็นหุ้นส่วนการสร้างความทันสมัยของไทย ในกระบวนการพัฒนาประเทศให้ทันสมัย ซึ่งมีผลให้คาทอลิกสามารถสร้างทุนทางสังคมกับชนชั้นกลางในสังคมไทยได้ ดังจะเห็นได้จากพระคำรัสขององค์สมเด็จพระสันตะปาปาจอห์น ปอลที่ 2 และสมเด็จพระสันตะปาปาเบเนดิกต์ ที่ 16 คือ

ในปี พ.ศ. 2544 (ค.ศ. 2001) ในเดือนพฤศจิกายน พระคำรัสขององค์สมเด็จพระสันตะปาปาจอห์น ปอลที่ 2 โอกาสที่พระสังฆราชคาทอลิกไทยเข้าเฝ้า “โรงเรียนคาทอลิกของพวกท่าน มีคุณภาพการศึกษาสูง ก่อให้เกิดผลดีอันคำนวณค่ามิได้ต่อชีวิตและพระศาสนจักรและสังคมไทย เราเชื่อมั่นว่าพวกท่านคงจะพยายามอย่างสุดความสามารถในการสร้างและเพิ่มความเข้มแข็งให้กับจุดเด่นในความเป็นคาทอลิกแห่งโรงเรียนของพวกท่าน อีกทั้งหากระบวนการใหม่ๆ ที่จะเป็นหลักประกันว่าเด็กยากจน และที่อยู่ชายขอบสังคมจะมีโอกาสได้รับการศึกษาเพิ่มขึ้น”

และจากกล่าวของสมเด็จพระสันตะปาปาเบเนดิกต์ที่ 16 ประมุขสูงสุดแห่งพระศาสนจักร โรมันคาทอลิก เมื่อช่วงสายของวันศุกร์ที่ 16 พฤษภาคม พ.ศ. 2551 (ค.ศ. 2008) พระองค์ทรงต้อนรับพระคาร์ดินัลและพระสังฆราชคาทอลิกจากประเทศไทย ที่เดินทางมาเข้าเฝ้าถวายรายงาน “ฮัล ลินิน่า” ซึ่งตามธรรมเนียมจะมีขึ้นทุก ๆ 5 ปี โดยวันนี้ พระสันตะบิดรผู้ศักดิ์สิทธิ์ทรงกล่าวกับนายชุมพาสชาวไทย ให้ช่วยกันส่งเสริมการศึกษาของโรงเรียนคาทอลิก

(<http://catholicworldtour.spaces.live.com>)

“การเสด็จลงมาของพระจิตเจ้าเป็นทั้งของขวัญและเป็นภารกิจของท่าน ภารกิจซึ่งต่อมาจะกลายเป็นของขวัญที่มองเห็นได้ กล่าวคือการนำเสนอพระคริสต์และความรักของพระองค์ให้กับโลก ในประเทศไทย ของขวัญนี้ พบเจอได้ในการอภิบาลผู้ป่วยของพระศาสนจักรและงานสังคมสงเคราะห์ เช่นเดียวกับงานด้านการศึกษา สิ่งเหล่านี้คือของล้ำค่าที่ประชาชนชาวไทยจะตระหนักและรับรู้ถึงพระพักตร์ของพระเยซูคริสต์

พี่น้องที่รัก พวกท่านบอกได้อย่างถูกต้องเลยทีเดียว โรงเรียนและมหาวิทยาลัยคาทอลิกได้มอบสิ่งดีงามเพื่อแบบแผนทางสติปัญญาของเยาวชนไทยจำนวนมาก โรงเรียนและมหาวิทยาลัยคาทอลิก ยังได้รังสรรค์สิ่งที่เด่นชัด เพื่อการศึกษาด้านจิตใจและศีลธรรมแก่เยาวชนด้วย อันที่จริงแล้ว สิ่งเหล่านี้คือลักษณะที่ชัดเจนตามแบบแผนที่คน ๆ หนึ่ง ซึ่งผู้ปกครองไม่ว่าจะเป็นคาทอลิกหรือเป็นพุทธ ได้ส่งบุตรหลานเข้าเรียนในโรงเรียนคาทอลิก

ด้วยความเอาใจใส่อย่างยิ่ง พ่ออาจะบอกกล่าวกับบรรดาศาสนบริกรชายหญิง ที่ทำงานอย่างขยันขันแข็ง อยู่ในสถาบันการศึกษาคาทอลิกในสังฆมณฑลของพวกท่าน พวกเขาไม่ควรวางสถานะตัวเองเป็นผู้บริหาร แต่ควรมองว่านี่คือพันธกิจอภิบาล การเป็นศาสนบริกร พวกเขาถูกเรียกมาเพื่อ “เป็นพยานยืนยันถึงพระคริสต์เจ้า เป็นผู้นำเสนอความรักของพระเจ้าให้กับโลก” การเป็นศาสนบริกรยังเรียกร้องให้ “เป็นพยานยืนยันด้วยความกล้าหาญ และอดทนอดกลั้นในการเสวนาศาสนสัมพันธ์ เพื่อรับใช้ความศักดิ์สิทธิ์ของชีวิตมนุษย์ ความกลมเกลียวกันของสิ่งสร้างจากพระเจ้า การดำรงอยู่ของสันติสุขแห่งประชากรทุกคน” นี่คือสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง ดังนั้นศาสนายังคงมีความใกล้ชิดกับนักเรียนและครอบครัวของพวกเขา โดยเฉพาะอย่างยิ่งผ่านทางการสอนคำสอนในห้องเรียนให้กับเด็กคาทอลิกและเด็กคนอื่น ๆ ที่สนใจ และผ่านทางแบบแผนศีลธรรมและการอภิบาลความต้องการด้านจิตใจของทุกคนในโรงเรียน พ่อสนับสนุนนักบวชคณะต่าง ๆ ให้ยึดมั่นในพันธกิจการอภิบาลการศึกษา และขอให้เกิดความมั่นใจว่า โครงสร้างการเก็บค่าเทอมจะยุติธรรมและโปร่งใส เกิดความไว้วางใจว่า โรงเรียนเหล่านี้ จะกลายเป็นสถานที่ที่คนยากจน ซึ่งบ่อยครั้ง ต้องการแสวงหาในพระคริสต์ จะเข้าถึงได้มากขึ้น”

ความเติบโตของสถาบันในแ่งวัดดู พบว่ามีเครือข่ายที่กว้างขวางขึ้น ทำให้เกิดโรงเรียนและสถาบันคาทอลิกจำนวนมากกว่า 250 แห่งทั่วประเทศ โดยมีการเรียนการสอนหลายหลายระดับ ตั้งแต่ระดับสามัญ อาชีวะ วิทยาลัย และมหาวิทยาลัย และมีการรวมตัวกันที่ชัดเจนทั้งในระดับประเทศ และระดับสากล

ในแง่ความชัดเจนและบูรณาภาพของนโยบายการศึกษา โรงเรียนคาทอลิกดำเนินการตามนโยบายด้านการศึกษาของพระศาสนจักรอย่างชัดเจน ซึ่งจุดมุ่งหมายที่แน่ชัดว่า พระศาสนจักรให้ความสำคัญกับการศึกษาอบรมเยาวชนทุกสมัย และชี้ว่าเอกลักษณ์ของการศึกษาคาทอลิกคือ

การอบรมด้านจิตใจและศีลธรรม และที่เด่นชัด ดังปรากฏจากคำกล่าวของสังฆราชบางท่าน และปรากฏในนโยบายด้านการศึกษาของโรงเรียนคาทอลิก คือ การประกาศชัดว่า เป้าหมายในการศึกษา คือ การสร้างผู้นำในสังคม ทั้งในทางโลกและทางธรรม

การทำหน้าที่ด้านสังคมสงเคราะห์ ทำให้ภาพลักษณ์ของการศึกษาคาทอลิกเป็นที่ยอมรับของสังคม (ซึ่งจะเป็นที่ทราบกันดีในกลุ่มผู้ปกครอง หรือ ชุมชน มากกว่าคนในสังคมทั่วไปที่มักเข้าใจผิดว่า โรงเรียนคาทอลิกเป็นโรงเรียนของคนรวย) การให้การศึกษาของคาทอลิกเป็นแบบเปิดกว้าง กล่าวคือ ไม่เลือกชนชั้น วรรณะ ไม่เลือกศาสนา ช่วยเหลือเด็กกำพร้า และเด็กด้อยโอกาส

บาทหลวงกลอมเบต์มีความประสงค์พิเศษอยู่อย่างหนึ่ง คือ เด็กกำพร้าบิดามารดาไม่มีใครอบรมสั่งสอน ลำบากอด ๆ อดยาก ๆ จนพากันหลงหากินในทางมิชอบชีพ กลายเป็นคนหนักแผ่นดินไป เป็นที่เดือดร้อนแก่ชาวบ้านทั่วไป บาทหลวงจึงได้รับเด็กกำพร้าไว้หลายคน บำรุงเลี้ยงไว้ตามกำลัง อยู่ปะปนกับเด็กนักเรียนอื่น ๆ ต่อมาบาทหลวงได้ปลูกสร้างสถานที่สำหรับเด็กกำพร้าโดยเฉพาะเมื่อวันที่ 25 สิงหาคม พ.ศ. 2431 (ค.ศ. 1888) แต่นั้นมา “เด็กอนาถา” ก็มีโอกาสดำเนินการศึกษาอบรมในสำนักอัสสัมชัญทวีขึ้นเป็นร้อยเป็นพัน หนังสือพิมพ์ “บางกอกไทม์” ฉบับวันที่ 27 กันยายน พ.ศ. 2431 (ค.ศ. 1888) ลงข่าวเรื่อง “สถานกำพร้า” นั้นว่า (สมาคมอัสสัมชัญ, 2546, หน้า 123 - 124)

“เป็นหน้าที่ของเราจะต้องแนะนำให้ท่านผู้อ่านได้ทราบบ้างแม้จะไม่เปิดเผยคุณความดีก็น่าเสียดายแบบฉบับที่ดีอย่างเหลือเกิน ในช่วงเวลาประมาณปีเศษ คุณพ่อกลอมเบต์ได้ริเริ่มรวบรวมเด็กกำพร้าไว้ได้ถึง 29 คน ท่านเลี้ยงดู และสั่งสอนประดุจหนึ่งบุตร เราเชื่อแน่ว่าเด็กกำพร้า 29 คนนี้ในเวลาต่อไปข้างหน้า คงนำคุณประโยชน์ และเกียรติยศมาสู่กรุงสยามอย่างประเสริฐสุด” ... ซึ่งก็ปรากฏว่า ไม่ว่ากรมกระทรวงใด ไม่ว่าห้าง และสถานค้าขายในกรุงสยาม ตั้งแต่ชั้นต่ำขึ้นไปหาชั้นสูง นักเรียนอัสสัมชัญที่เป็นลูกเจ้าลูกพระยาไปประกอบทำมาหาเลี้ยงชีพอยู่ที่ไหน “เด็กกำพร้า” ของคุณพ่อก็มีอยู่ในที่นั่นทั่วไป คนอื่นได้เลื่อนขึ้นเป็นพระยา ได้เลื่อนจากเสมียนเป็นนายห้าง ลูกของคุณพ่อก็ได้เลื่อนทันกัน มีหน้าซ้ำอาจดีกว่าเสียอีก เพราะนักเรียนพวกนั้นมีความประพฤติ ความเพียร โดยถือว่าบิดามารดาของตนมีศ มีทรัพย์ เลยกำเริบใจไม่อดสำห้เพียรทำงาน สาละวันอยู่แต่การเล่น การกิน จึงเป็นเหตุให้ต้องน้อยกว่า “เด็กกำพร้า”

เรื่องราวของพันเอกแสง จุละจาริตต์ ก็ช่วยสะท้อนการสังคมสงเคราะห์ของโรงเรียนในเครือมูลนิธิคณะเซนต์คาเบรียลได้เป็นอย่างดี ดังนี้ (สมาคมอัสสัมชัญ, 2546)

“ความทรงจำอีกเรื่องที่ไม่เคยลืมก็คือ ระหว่างที่ผมเรียนอยู่ชั้นห้า และน้องบริบูรณ์เรียนอยู่ชั้นสี่ของการศึกษา 2469 นั้น บิดาของผมถึงแก่กรรม ผม น้องบริบูรณ์ ย้องบำรุง หมดกำลังที่จะศึกษาต่อไปในโรงเรียนอัสสัมชัญ ผมได้พาน้องสองคนไปพบภรรดาไม่เกล อธิการ โรงเรียน

อัสสัมชัญ เรียนท่านไปว่า เมื่อสิ้นปีดาซึ่งเป็นกำลังหลักของครอบครัว เราสามคนก็ไม่สามารถเรียนต่อไปได้ ผมสามคนขอลาออกจากโรงเรียน ภราดรไม่เกล บอกว่า เจ้าสามคนเป็นนักเรียนที่ดี ถ้าเรียนได้ตลอดหลักสูตร ก็จะช่วยให้ออกไปสู่โลกกว้างได้ จึงน่าจะเสียดาย แต่พ่อของเจ้าระหว่างมีชีวิตอยู่ ได้มีบุญคุณต่อโรงเรียนอัสสัมชัญมาก เพราะฉะนั้นทางโรงเรียนจะไม่คิดเงินค่าเล่าเรียนต่อเจ้าทั้งสามคน แต่เจ้าต้องหาเงินซื้อหนังสือเรียน สมุดต่าง ๆ และปากกาดินสอเอาเอง ผม และน้องทั้งสามคนกราบภราดาไม่เกล ระลึกถึงพระคุณของโรงเรียนซึ่งนอกจากให้ความรู้แล้ว ยังให้ความเมตตากรุณาอย่างมากมายแก่ชีวิตของเราทั้งสามคน

ผมได้ออกระหว่างศึกษาอยู่ชั้นเจ็ดได้ครึ่งปี อธิการภราดาไม่เกล เรียกผมไปพบ และบอกว่า สถาปนิกฝรั่งเศสของบริษัทเครดิตฟองซิเอร์เดอ แลงโคจีน เขาต้องการนักเรียน 1 คน ไปเป็นช่างเขียนแผนผัง เจ้าก็ฝีมือพอตัว และจะได้ทำงานได้อย่างดี จะได้เอาเงินไปช่วยแม่ และน้อง ๆ ผมจึงตกลงใจลาออก และไปทำงานได้เงินเดือนละ 80 บาท เป็นอัตราเงินเดือนที่สูงมาก สำหรับเสมียนฝรั่งเศสใหม่ในสมัยนั้น ผมระลึกถึงพระคุณท่านภราดา และขอบคุณที่ให้เรียนโดยไม่คิดค่าเรียน ผมจะต้องหาทางตอบสนองพระคุณนี้

โรงเรียนอัสสัมชัญนั้นมีนโยบายที่จะช่วยเหลือนักเรียนที่ยากจนในเรื่องค่าเล่าเรียน เช่น ถ้าเข้าเรียนกันหลายคนก็จะลดให้หนึ่งคน หรือคิดค่าเล่าเรียนเพียงครึ่งหนึ่งของราคาปกติ หรือให้เรียนฟรีตลอด แต่นักเรียนจะต้องมาช่วยงานของภราดาโดยเฉพาะภราดาอีแลร์ โดยผลัดเปลี่ยนกันไปเป็นประจำอยู่หน้าห้องภราดาอีแลร์ เมื่อท่านเรียกให้ไปทำงานก็จะรีบเข้าไปทันที บางทีนักเรียนประเภทนี้ก็จะเรียกกันว่า “เด็กรับใช้” พวก “เด็กรับใช้” นี้จะอยู่ใกล้ชิดกับภราดาอีแลร์มาก ท่านจะตรวจดูผลการเรียนทุกครั้งที่มีการประกาศผลการสอบ และต้องนำสมุดพกไปให้ท่านดู หากว่าสอบได้ 60% ท่านก็จะบอกว่า คราวหน้าต้องให้ได้ 70% แต่ถ้าสอบตกท่านก็จะดูแล และให้กำลังใจให้สู้ต่อไป”

จากการสำรวจความคิดเห็นและความพึงพอใจของผู้ปกครองนักเรียน ในโรงเรียนคาทอลิก ระหว่างเดือนสิงหาคม-ตุลาคม 2001 จำนวน 715 คน จาก 18 โรงเรียนทั่วประเทศ ซึ่ง 85.9% นับถือศาสนาพุทธและ 11.2 % นับถือศาสนาคาทอลิก 58% เป็นมารดาประมาณ 48 % จบการศึกษาระดับปริญญาตรี ประกอบอาชีพหลักคือการรับราชการ 28.1 % และทำธุรกิจส่วนตัว 20.4 % เกือบทั้งหมดมีบุตรหลานเรียนอยู่ในโรงเรียนคาทอลิก 1-3 คน (สภาการศึกษาคาทอลิก, 2545, หน้า 38)

ความพึงพอใจต่อโรงเรียนคาทอลิกในด้านต่าง ๆ 4 ด้าน พบว่า ผู้ปกครองมีความพอใจมากในด้านชื่อเสียงของโรงเรียนในเครือคาทอลิก ผู้ปกครองมีความรู้สึกที่โรงเรียนในเครือคาทอลิกได้รับการยอมรับจากสังคมไทย มีศักยภาพพร้อมในการพัฒนานักเรียน รู้สึกมั่นใจใน

เกียรติภูมิของโรงเรียน โรงเรียนมีการพัฒนาไปสู่ความทันสมัยอย่างต่อเนื่อง มีระดับความเป็นสากลสูง มีความเชี่ยวชาญทางด้านภาษาต่างประเทศ มีความเชื่อถือในด้านคุณภาพและมาตรฐานทางวิชาการ เป็นโรงเรียนระดับชั้นนำของประเทศ มีผลงานที่สร้างชื่อเสียงอย่างเด่นชัด และสร้างเสริมคุณภาพชีวิตที่ดีกับนักเรียน (สภาการศึกษาคาทอลิก, 2545, หน้า 38-39)

นอกจากนี้ผู้ปกครองยังพอใจมากกับด้านประสิทธิภาพของครูในโรงเรียนคาทอลิก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการสอดแทรกคุณธรรม-จริยธรรมแก่นักเรียน การใช้เทคโนโลยีในการช่วยพัฒนาการเรียนการสอน การอบรมบ่มนิสัย สร้างระเบียบวินัยแก่นักเรียนประจำ ครูเป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียนส่งเสริมให้นักเรียนพัฒนาตนเองตามความสนใจและความถนัด โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ครูสอนเก่ง สอนดี ถ่ายทอดความรู้ดี มีจิตสำนึกของความเป็นครูและพัฒนาตนเองในด้านวิชาการอยู่เสมอ (สภาการศึกษาคาทอลิก, 2545, หน้า 39)

ผู้ปกครองทั่วไปพอใจต่อการสอนของการศึกษาคาทอลิก คือ ด้านชื่อเสียงของนักเรียนในโรงเรียนคาทอลิก กล่าวคือ ศิษย์เก่าสร้างชื่อเสียงให้กับประเทศชาติ มีความเป็นผู้นำในทางความคิดและการกระทำ มีวินัยในตัวเอง และความรับผิดชอบในหน้าที่ มีความประพฤติดีและมีสัมมาคารวะ ในส่วนของวิชาการ ผู้ปกครองรู้สึกที่นักเรียนมีความสามารถทางวิชาการสูง มีความสามารถทางด้านภาษาต่างประเทศ มีความเชื่อมั่นว่านักเรียนจะสามารถสอบแข่งขันเข้าศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้นได้ นอกจากนี้ยังเห็นว่านักเรียนมีความเฉลียวฉลาดทางอารมณ์มีทักษะการดำเนินชีวิตในสังคมอย่างฉลาด และเชื่อมั่นว่าจะปลอดภัยจากยาเสพติด (สภาการศึกษาคาทอลิก, 2545, หน้า 39)

สิ่งสุดท้ายที่ผู้ปกครองแสดงความรู้สึกพอใจ คือ ด้านค่าใช้จ่ายสำหรับการส่งบุตรหลานเข้าเรียนในโรงเรียนคาทอลิก ผู้ปกครองพอใจกับความคุ้มค่าของค่าใช้จ่ายที่ต้องเสียสำหรับค่าเล่าเรียนกับความรู้ ความสามารถของนักเรียนที่ได้รับ และมีความเชื่อมั่นว่าโรงเรียนคาทอลิกมีการบริหารจัดการด้านการเงินที่โปร่งใสแต่ยังไม่ค่อยมั่นใจมากนักกับการเก็บเงินเพิ่มเติมที่นอกเหนือจากค่าเล่าเรียนปกติ ว่ามีความเหมาะสมและยุติธรรมมากน้อยเพียงใด (สภาการศึกษาคาทอลิก, 2545, หน้า 39)

โรงเรียนมีคุณภาพด้วยปัจจัยสำคัญประการหนึ่งคือ ความพยายาม การทุ่มเท การเสียสละ และอุทิศตนอย่างงดงามของบรรดานักการศึกษาคาทอลิกทั้งในอดีตและปัจจุบัน การทำหน้าที่ทางสังคมอื่น ๆ ของสถาบันคาทอลิก เช่น การที่คณะภคินีรักไม่วางแขนที่อยุธยา ซึ่งตั้งขึ้นโดยพระสังฆราชลัมแบร์ต เดอ ลา ม็อต ใน พ.ศ. 2214 (ค.ศ. 1671) จุดมุ่งหมายของคณะนี้คือ การอบรมเยาวชนหญิง และการพยาบาลหญิงสาวที่เจ็บป่วย หรือการที่ศาสนจักรคาทอลิกบุกเบิกสร้างโรงเรียนในเขตท้องถิ่นต่างจังหวัด

จากกระบวนการสะสมทุนทางสังคมของคาทอลิกกับชนชั้นกลาง มีเหตุการณ์ที่แสดงให้เห็นถึงความเข้มแข็งของโครงสร้างเครือข่ายทุนทางสังคมของคาทอลิกกับชนชั้นนำกลาง คือ เหตุการณ์การพิมพ์หนังสือปจณา-วิธาน หลังจากที่มีกระแสต่อต้านศาสนาคริสต์ภายหลังพระนารายณ์สวรรคต และพระสังฆราชลาโนถึงแก่กรรมภาพไปแล้ว หนังสือปจณาวิธานได้ถูกนำมาใช้เพื่อเป็นเครื่องมือในการเบียดเบียนศาสนาคริสต์ โดยตีความว่าหนังสือปจณาวิธานมุ่งโจมตีพระพุทธศาสนา เนื่องจากดูเหมือนว่าพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่จืดชืด และชี้ให้เห็นถึงความเที่ยงแท้ของคริสต์ศาสนา

หนังสือปจณาวิธานของสังฆราชลาโนได้รับการปรับปรุงภาษาให้ทันสมัยโดยพระสังฆราชปัลเลอกัวส์ในสมัยรัชกาลที่ 3 โดยที่มีท่าทีและเนื้อหาที่คล้ายคลึงกัน และจัดพิมพ์เผยแพร่สมัยรัชกาลที่ 3 ในปี พ.ศ. 2389 (ค.ศ. 1846) คำวิจารณ์เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างศาสนาคริสต์และชาวพุทธ รัฐบาลได้ออกคำสั่งให้หยุดการเผยแพร่หนังสือและขู่บรรดา มิสชันนารีว่าจะถูกจับถ้าไม่หยุดเผยแพร่หนังสือดังกล่าว (สุรัช ชุ่มศรีพันธุ์, บาทหลวง, สัมภาษณ์, 27 พฤษภาคม 2551; สุรัช ชุ่มศรีพันธุ์, ม.ป.ป., หน้า 163)

ต่อมาในสมัยพระสังฆราชเวย์ ช่วงรัชกาลที่ 5 หนังสือปจณาวิธานก็ได้ถูกพิมพ์ขึ้นมาอีกครั้งหนึ่งในปี พ.ศ. 2437 (ค.ศ. 1894) และ พ.ศ. 2440 (ค.ศ. 1897) ซึ่งเป็นช่วงเดียวกับที่ประเทศไทยและฝรั่งเศสเกิดกรณีพิพาท ร.ศ. 112 (พ.ศ. 2437) อันมีผลให้ประชาชนคนไทยมีความรู้สึกเลวร้ายต่อฝรั่งเศสและคาทอลิก การพิมพ์หนังสือครั้งนี้รัฐบาลมิได้สั่งยึดหรือทำลาย อันเป็นเพราะบรรดามิสชันนารีไม่ได้นำหนังสือมาใช้ในสาธารณชน แต่จำกัดวงในเฉพาะกลุ่มคาทอลิกด้วยกันเอง อีกอย่างหนึ่งรัฐบาลไม่ต้องการสร้างความขัดแย้งกับฝรั่งเศสมากขึ้นด้วย (สุรัช ชุ่มศรีพันธุ์, ม.ป.ป., หน้า 205)

หนังสือปจณาวิธานได้ถูกจัดพิมพ์ขึ้นใหม่อีกครั้งหนึ่งโดยบาทหลวงแปรงด์ จัดพิมพ์โดยโรงพิมพ์อัสสัมชัญเผยแพร่ออกไปทั่วประเทศในปี พ.ศ. 2500 (ค.ศ. 1957) การพิมพ์เผยแพร่ครั้งนี้ได้ก่อให้เกิดปฏิกิริยารุนแรงจากชาวพุทธที่มีต่อท่าทีและเนื้อหาของหนังสือ ผลที่ตามมา คือ การปิดโรงพิมพ์อัสสัมชัญ มีการเชิญบาทหลวง 3 องค์ไปสอบปากคำ และมีคำสั่งให้เก็บหนังสือเล่มนี้ทั้งหมดทั่วประเทศ พ.อ. ปิ่น มุทุกันต์ ซึ่งเป็นอธิบดีกรมศาสนาในเวลานั้น ได้เขียนหนังสือตอบโต้ชื่อ *ตอบบาทหลวง* (เป็นหนังสือเล่มหนึ่งในหนังสือหลายเล่มและบทความจำนวนมากที่ตอบโต้คาทอลิกในปีนั้น พิมพ์ พ.ศ. 2501 (ค.ศ. 1958)) และมีบทความพิเศษผนวกเข้าไปด้วย (เสรี พงศ์พิศ, 2527, หน้า 202 - 203)

อย่างไรก็ตามความขัดแย้งในครั้งนี้ ไม่ได้แผ่ขยายออกไปมากนัก เพราะได้มีการพยายามทำความเข้าใจกันในระดับฝ่ายปกครองของศาสนาคริสต์กับผู้ที่เกี่ยวข้อง นอกนั้นก็ยังมีข้าราชการชั้น

ผู้ใหญ่มากคนที่เป็นศิษย์เก่าของโรงเรียนคาทอลิก โดยเฉพาะอัสสัมชัญ ที่ได้ช่วยคลี่คลายปัญหาความขัดแย้งดังกล่าว (เสรี พงศ์พิศ, 2527, หน้า 203)

เมื่อเรื่องราวได้เป็นที่เข้าใจกัน และความขัดแย้งได้หมดไป คาทอลิกในสังคมก็ได้รับการยอมรับมากขึ้น ทั้งนี้คงเป็นผลของการทำงานของศาสนจักรคาทอลิกเอง โดยเฉพาะในเรื่องการศึกษา และการสาธารณสุข รวมทั้งการสงเคราะห์ในรูปแบบต่าง ๆ เพราะโรงเรียนคาทอลิกได้รับความเชื่อถือ และเป็นที่ยอมรับในหมู่คนไทยทั่วไป โดยเฉพาะคนชั้นกลางและชั้นสูง เพราะประเพณีที่ปู่ตายายของคนเหล่านั้นเคยเรียนในโรงเรียนเหล่านั้นมาก่อนก็ดี หรือเพราะคุณภาพการศึกษาอบรมทั้งวิชาการ และจริยธรรมของโรงเรียนก็ดี นอกจากนั้นสังคมไทยที่ได้พัฒนา หรือ (เสรี พงศ์พิศ, 2527, หน้า 203)

สรุปท้ายบท

ทุนทางสังคมของคาทอลิกที่มีการก่อรูปผ่านการสร้างเครือข่ายกับชนชั้นนำในสังคมไทย ได้มีกระบวนการสะสมเพิ่มขึ้นจากการสร้างเครือข่ายระหว่างกลุ่มคาทอลิกกับกลุ่มชนชั้นกลางของสังคมไทย ดังนี้

จากกระบวนการปฏิรูปประเทศให้ทันสมัยในสังคมไทยตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 และ 5 ประกอบกับการมีเสรีภาพทางศาสนา และการเป็นนิติบุคคล ทำให้การทำงานของคาทอลิกเจริญเติบโตยิ่งขึ้น คาทอลิกก็ได้เริ่มทำงานทางด้านสังคม เช่น การรักษาพยาบาล และการทำโรงเรียน ซึ่งกำลังได้รับความสนใจจากคนไทยที่ต้องการความรู้ใหม่ ๆ จากตะวันตก ในสมัยรัชกาลที่ 5 ได้ทรงมีนโยบายปฏิรูปประเทศให้ทันสมัย ดังนั้นพระศาสนจักรคาทอลิกจึงได้เป็นหุ้นส่วนในการพัฒนาประเทศให้ทันสมัย

พระศาสนจักรคาทอลิกเริ่มให้การรักษาพยาบาล ซึ่งเป็นลักษณะ “แบบให้เปล่า” ซึ่งเป็นบริการสังคมที่เป็นที่ประทับใจประชาชนและข้าราชการไทยในสมัยนั้นมาก พระเจ้าแผ่นดินก็ทรงพอพระราชหฤทัยในมิสชันนารีเหล่านี้เป็นอันมาก โรงพยาบาลที่ทันสมัยในสมัยนั้น ได้แก่ โรงพยาบาลเซนต์หลุยส์ สำหรับการตั้งโรงเรียนนั้น จุดประสงค์แรก คือ เพื่อบรมสั่งสอนลูกหลานชาวยุโรป โดยสอนเป็นภาษาอังกฤษและภาษาฝรั่งเศส ซึ่งเป็นภาษาต่างประเทศที่ใช้มากที่สุด โรงเรียนคาทอลิกที่มีจุดเด่นในการจัดการศึกษาโรงเรียนในเครือมูลนิธิเซนต์คาเบรียล ภายใต้การดำเนินงานของภราดาคณะเซนต์คาเบรียล ทำให้โรงเรียนคาทอลิกได้เจริญรุดหน้าไปอย่างรวดเร็ว จนต้องขยายสาขาของโรงเรียนออกไปอีกหลายแห่ง

จากความสำเร็จดังกล่าว ทำให้โรงเรียนคาทอลิกจึงเป็นกำลังสำคัญในการสร้างความก้าวหน้า ความเจริญรุ่งเรืองให้แก่สังคมชาวสยามในด้านต่าง ๆ ซึ่งเป็นเรื่องที่ไม่มิใครปฏิเสธ

ได้ เพราะประจักษ์พยานที่อยู่ในรูปของตัวบุคคล ที่แทรกอยู่ในทุกวงการของสังคมสยามผ่านการศึกษาในระบบโรงเรียน เป็นเครือข่ายทางสังคมที่หนักแน่นในสังคมไทย ได้แก่ การสร้างชนชั้นนำไทยหัวสมัยใหม่ ชนชั้นนำเจ้า ชนชั้นนำทหาร ชนชั้นนำทางการเมือง ชนชั้นนำทางเศรษฐกิจ และกลุ่มปัญญาชนของประเทศ ทุนทางสังคมของคาทอลิกกับชนชั้นกลางจึงเกิดจากระบบการศึกษาคาทอลิกที่เป็นพลังทางสังคมที่เชื่อมกับการเป็นสมาชิกของกลุ่มโรงเรียนคาทอลิก ซึ่งทำให้สมาชิกแต่ละคนมีการสะสมทุนที่มาจากลักษณะร่วมของการเป็นหมู่คณะ

การศึกษาคาทอลิกมีบทบาทสำคัญในกระบวนการสร้างความทันสมัยแบบตะวันตกให้แก่ประเทศไทย เนื่องจากมีจุดเด่นที่สำคัญ คือ 1. ความเข้มข้นขององค์ความรู้ทางวิชาการสมัยใหม่ ดังเช่น “หนังสือธรรมศึกษา” ผู้แต่งคือภราดา ฟ.ฮีแลร์ ซึ่งเป็นนักบวชตะวันตกที่มีอัจฉริยภาพทางภาษาสูงมาก ถือเป็นหนังสือเรียนระดับประถมศึกษาที่ดีที่สุดเล่มหนึ่งของไทยทีเดียว และเป็นเพชรน้ำเอกของวงการการศึกษาไทย 2. การสร้างระเบียบวินัยสำหรับนักเรียน โรงเรียนอัสสัมชัญไม่ได้มุ่งเพียงแค่ความรู้อย่างเดียว ยังได้สร้างเอกลักษณ์ด้วยการปลูกฝังระเบียบวินัย จะเห็นได้ว่าทางโรงเรียนคาทอลิกนั้นเน้นเรื่องความมีระเบียบวินัยในโรงเรียน ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2402 (ค.ศ. 1859) จากหนังสือกฎข้อบังคับของมิสซัง แม้กระทั่งในปัจจุบัน โรงเรียนก็มีกฎระเบียบที่ชัดเจน และมีบทลงโทษที่แน่นอน ทำให้นักเรียนทราบถึงบทบาทหน้าที่ของตนเองได้ชัดเจนว่าต้องปฏิบัติตัวอย่างไร 3. การสอนภาษาอังกฤษ ชื่อเสียงอันโดดเด่นที่ได้รับการยอมรับจากสังคมภายนอกตลอดเวลา คือ ภาษาอังกฤษ ความรู้ทางภาษาอังกฤษของนักเรียนโรงเรียนคาทอลิกเป็นส่วนสำคัญในการเข้าสู่ความทันสมัยของประเทศไทย การได้เรียนภาษาอังกฤษ และภาษาต่างประเทศจากนักบวชชาวต่างชาติ ซึ่งถือว่าเป็นเจ้าของภาษา ทำให้ได้รับการยอมรับจากสังคมภายนอกตลอดเวลา นักเรียนที่จบออกไปที่มีความรู้ภาษาอังกฤษก็ได้ออกไปเป็นกำลังช่วยประเทศได้เป็นอย่างดี และเป็นที่ยอมรับของชาติในยุโรป แม้แต่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็ยังทรงตั้งความคาดหวังไว้กับนักเรียนโรงเรียนคาทอลิกในการแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจของชาติได้

อาจกล่าวได้ว่าทุนทางสังคมของคาทอลิกกับชนชั้นกลาง ล้วนเกิดจากการศึกษาคาทอลิกที่เข้ามามีบทบาทในสังคมไทยจนถึงปัจจุบัน การลงทุนในทุนทางสังคมจำเป็นต้องใช้เวลา (Times) เมื่อนานวันยิ่งจะทวีคุณค่าของทุนทางสังคมให้มากขึ้น เมื่อสังคมไทยได้ใช้ประโยชน์จากการศึกษาคาทอลิกมากยิ่งขึ้น

สิ่งที่แสดงให้เห็นถึงความเข้มแข็งของทุนทางสังคมของคาทอลิกกับชนชั้นนำไทยอีกประการหนึ่ง คือกรณีหนังสือปจฉา-วิสัยนา หนังสือปจฉาวิสัยนาได้ถูกนำมาใช้เพื่อเป็นเครื่องมือในการเบียดเบียนศาสนาคริสต์ โดยตีความว่าหนังสือปจฉาวิสัยนามุ่งโจมตีพระพุทธศาสนาว่าเป็น

ศาสนาที่เจียม และชี้ให้เห็นถึงความเที่ยงแท้ของคริสต์ศาสนา แต่ความขัดแย้งในครั้งนี้ก็ไม่ได้แผ่ขยายออกไปมากนัก เพราะได้มีการพยายามทำความเข้าใจกันในระดับฝ่ายปกครองของศาสนาคริสต์กับผู้ที่เกี่ยวข้อง นอกนั้นก็ยังมีข้าราชการชั้นผู้ใหญ่หลายคนที่เป็นศิษย์เก่าของโรงเรียนคาทอลิก โดยเฉพาะโรงเรียนอัสสัมชัญ ที่ได้ช่วยคลี่คลายปัญหาความขัดแย้งดังกล่าว